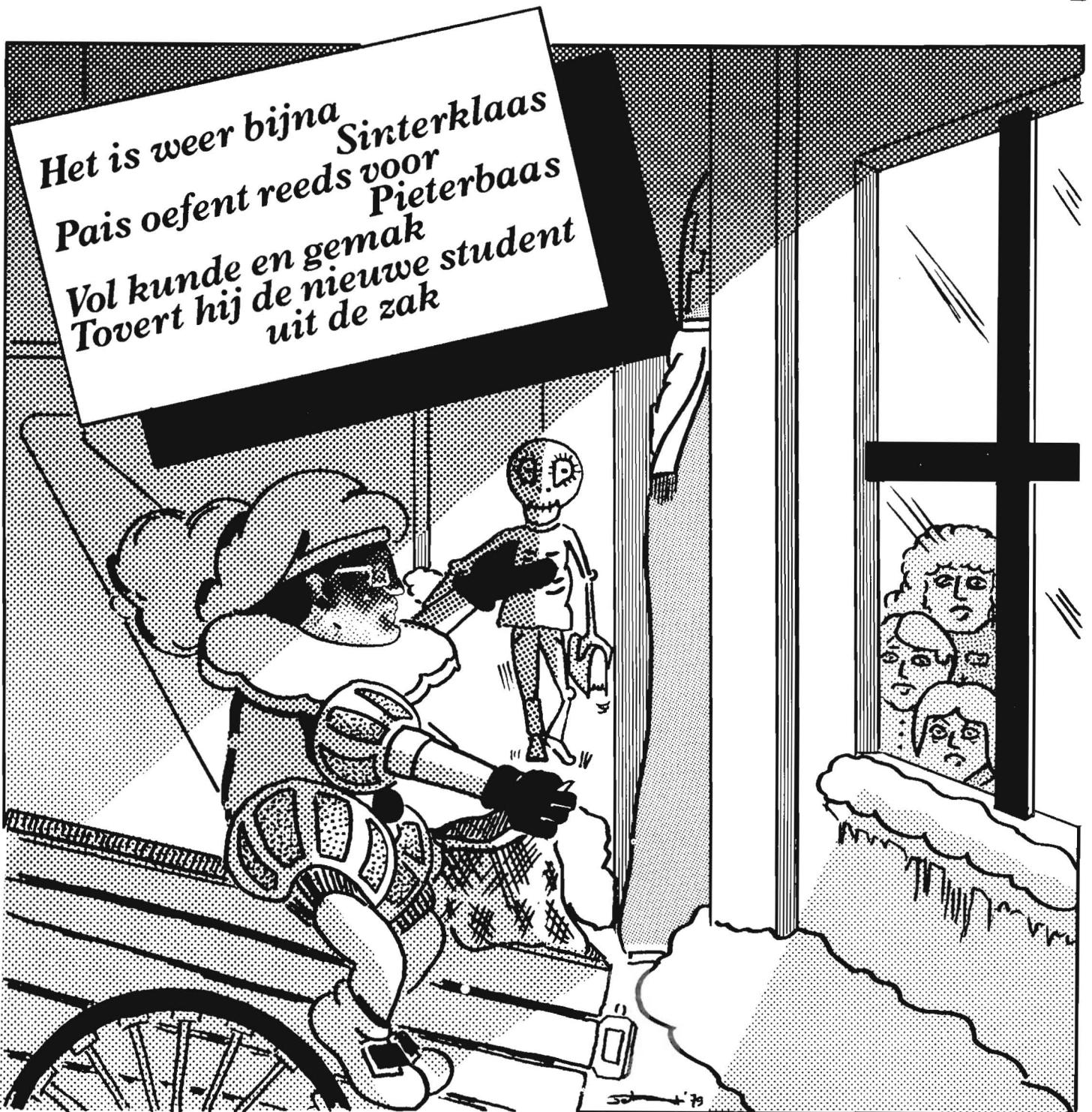

rust

DEC/JAN 79/80

nr 74

ROSTRA

blad van de
economische
fakulteit

jaargang 79-80

redactie

Noor de Bruin
Tjalling Haisma
Rob de Klerk
Auke Uilkema
Iris de Veer
Piet de Vrije
Ingris Westerman

adres

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
tel. 525.2497
Amsterdam
kopij zenden naar:
Fakulteitsburo
kamer 2141
Adreswijzigingen:
Studentenadministratie
Jodenbreestr. 23

voorpagina

Herman Schaap

drukkerij

Kaal
Nieuwe Herengracht 61

Dit jaar een december/januari-nummer, dus krijgt u nu reeds onze beste wensen voor het jaar 1980. Dat het u allen goed moge gaan, en overeet u dit jaar nou eens niet, ga liever in een hoekje zitten met een boekje of als het even kan deze Rostra.

De inhoud van dit nummer is als volgt: Piet vervolgt zijn serie over de economische fakulteiten in ons land, Rotterdam wordt dit keer aan een uitgebreide analyse onderworpen.

Wim Hafkamp was bereid het forum en de discussie middag over de Miljoenennota voor ons bij te wonen en daar kond van te doen. En Aart Waterbolk schreef een lijevig artikel naar aanleiding van het gastkollege dat de heer Meys enige tijd geleden heeft gehouden over de draagvlaktheorie.

Bert en Mic vertoefden een dag in het Hilton, waar zij de Landelijke Economistendag bijwoonden. Noor deed het wat eenvoudiger in Utrecht, alwaar een kongresdag Vrouw en Arbeid plaatsvond. Verslagen hiervan in deze Rostra.

Verder natuurlijk de nodige vaste rubrieken: we hebben Prof. v.d. Doel bereid gevonden een column te schrijven in Rostra, deze maand voor het eerst; Clutz (RonduitdeRaad); Hans Oostendorp (onderwijsadviseur); Ekonoor en voor het eerst sinds lange tijd weer Korrostrapondentie, over de apatische student, die zo kenmerkend zou zijn voor de grote matheid van het afgelopen decennium. Moge de volgende tien jaar weer wat meer actie brengen!

Pag. 3 en 4	: Rotterdamse fakulteit, door PIET
Pag. 5	: Ekonoor, door NOOR
Pag. 6,7 en 8	: Verslag ekonomistendag, door BERT en MIC
Pag. 9	: Recensie Le Blanc door BERT
Pag. 10 en 11	: Verslag miljoenennota-forum, door WIM HAFKAMP
Pag. 12 en 13	: kommentaar Miljoenennota : AARD WATERBOLK
Pag. 14 en 15	: Kongres Vrouw en Arbeid, door NOOR
Pag. 17	: CLUTZ en Korrostrapondentie
Pag. 19	: Vaklui op de tram, door PIET
Pag. 21	: Evaluatie, door HANS OOSTENDORP
Pag. 23	: Column, door HANS V. D. DOEL

ROTTERDAM: MASSAAL & EENZIJDIG

De studiegids van de Economische Faculteit in Rotterdam telt zo'n 400 pagina's. Informatie bedoeld voor 4000 studenten, 30 professoren, 250 wetenschappelijk medewerkers en 75 kandidaat-assistenten, verdeeld over 40 vakgroepen. Het is de massaliteit die de Faculteit aan de Erasmus Universiteit kenmerkt. Een vriendelijke student die ik 's-ochtends in de tram op weg naar burgemeester Oudlaan tegenkom zegt: "Als we zo op de faculteit komen zal ik je eerst meenemen naar een eerste-jaars-college, dat is uniek". Het is inderdaad onvoorstelbaar, een collegezaal nog het best te vergelijken met het RAI-congrescentrum zit tjokvol, met zo'n 700 van de 1000 eerste jaars. Achterin de zaal staan twee grote houten deuren open, ...de prof komt aangewandeld, in driedelig donkerblauw gestreept pak, hij sluit met een achteloos gebaar de deuren achter zich,..... het 'college' kan beginnen. De eerste jaars hebben elke week 10 à 12 uur hoorcollege. De werkgroepen nemen evenveel tijd in beslag; de groeps-grootte is dan slechts 80 à 100 man/vrouw.

Ruim 60% van alle studenten studeert bedrijfseconomie. De specialisatie begint al meteen na het eerste jaar. De vakken bedrijfseconomie voor de algemene ekonomen en de vakken staats-huishoudkunde voor de bedrijfs-ekonomen stellen niet zoveel voor. Bedrijfsekonomen studeren in Rotterdam af zonder bijvoorbeeld ooit geschiedenis van het economisch denken gehad te hebben.

selektie

De selektie op de economische faculteit is een groot probleem. In het eerste jaar valt 40% van de studenten af. In het vervolg van de studie nog eens zo'n 15 à 20%. Slechts 40% haalt de eindstreep. De gemiddelde studieduur bedraagt 7,5 jaar. Bij een nominale cursusduur van 5 jaar (1 jaar prop, 1 jaar kand. en 3 jaar doct.). De studenten verwachten grote problemen na de invoering van de herstructurering als de inschrijvingsduur beperkt moet gaan worden. De faculteit heeft er nog maar weinig ideeën over hoe de gemiddelde studieduur teruggebracht kan worden.

De studenten, althans zoals ze op de faculteit verenigd zijn in de ARSB (algemene rotterdamse studenten bond, vergelijkbaar met de actiegroep ekonomen en/of de asva) hebben daar wat meer ideeën over. Vooral de massaliteit, de eenzijdigheid en de abstraktheid van de studie moet doorbroken worden. Zij vinden het nodig dat het programma gericht wordt op het aanleren van een kritisch wetenschappelijke houding, en het doorbreken van het hoorcollegesysteem.

In een nota hebben ze uitgewerkt hoe dat in de propedeuse vorm zou kunnen krijgen door het organiseren van een geïntegreerde algemene inleiding, voorafgegaan door een zes weken durende thematisch opgezette introductie. Werken in kleine groepen en begeleiding door mentoren staat daarbij centraal.

propedeuse

De faculteit heeft schoorvoetend een begin gemaakt met de algemene inleiding door een één-uurs-hoorkollege "integratie economie" in het programma op te nemen.

Ook is er besloten de mogelijkheid tot het schrijven van een opstel te introduceren. Indien hiervoor een voldoende wordt gehaald, kan men een 5 van een ander vak hiermee compenseren. De begeleiding van het opstel is tevens in het plan opgenomen. Verder is het alleen het vak financiering dat de mogelijkheid biedt een werkstukje te maken in het eerste jaar. Dit geeft vrijstelling voor een aantal vragen op het tentamen. In het eerste jaar wordt ook economische orde gedoceerd. Een vak waar onder andere methodologische vraagstukken aan de orde komen. De bezwaren die eraan kleven om een dergelijk vak in het eerste jaar te geven kunnen worden weggenomen volgens de studenten door dit vak tijdens de studie regelmatig terug te laten komen.

Wat opvalt is de ruime belangstelling van de studenten voor de colleges "studievaardigheid". Vaardigheidstrainingen, zowel schriftelijke, mondelinge als leesvaardigheid worden ook nog in het kandidaats aangeboden.

Dit artikel is de tweede in de cyclus "andere economische faculteiten". Vorige keer bespraken we de WU. Dit keer dus Rotterdam.

De bedoeling van de artikelen is niet om een volledige beoordeling te geven van de andere faculteiten. Veel meer zullen we de aandacht richten op datgene wat elders beter gebeurt. Van daar dat dit keer vooral de aandacht was gericht op de bedrijfseconomie.

kandidaats

Het kandidaats (in 1 jaar drie hoofdvakken en twee keuze vakken) wordt zowel door de algemene als de bedrijfsekonomen (in het kandidaats reeds gescheiden) niet zo positief beoordeeld. Door de concentrische leer methode is het gedeeltelijk een herhaling van de propedeuse. Deze methode is op onze faculteit officieel losgelaten na invoering van de semesterblokken en aanvaarding van het herprogrammeringsrapport. In het kandidaats hoeven geen werkstukken te worden gemaakt. Een uitzondering vormt het vak financiering, waar een voor het tentamen gedeeltelijk vrijstellend referaat kan worden gemaakt.

AMSTERDAMSE
STUDENT

ROTTERDAMSE
STUDENT

De faculteit in Rotterdam heeft de beschikking over een vakgroep "onderwijs research" (vergelijkbaar met het COWO op de UvA). In het geval van het vak IER hebben de studenten via de faculteitsraad de stafleden van de vakgroep verzocht een evaluatie-onderzoek naar de onderwijsmethode toe te staan. Dit vanwege de vele klachten over de methode van onderwijs en de daarmee samenhangende lage slagingspercentages (15%). Via video-opnames e.d. bespraken de onderwijsresearch-mensen de problemen met de staf van de vakgroep IER wat tot aanzienlijke verbeteringen heeft geleid.

ten aanzien van het vak micro in het kandidaats gelden soortgelijke klachten. Dit ondanks het door de studenten redelijk positief beoordeelde boek: A. Koutsoyiannis- Microeconomics. Verbetering van de onderwijsmethode en het eveneens behandelen van de in het boek opgenomen kritiek op de "neo-klassieken" zou de problemen kunnen oplossen.

organisatie

Studenten die inspraak willen hebben in vakgroepsbeslissingen kunnen dat alleen doen via een adviesraad (studieraad) van de vakgroep. Hierin zitten formeel 3 à 5 studenten. Door de veelheid aan vakgroepen (40) en de daardoor optredende specialisaties werkt deze getrapte inspraak nog eens extra belemmerend.

Een aantal discussies over het onderwijs worden dan ook gevoerd in de sectiecommissies. Hiervan bestaan er zeven, overeenkomstig het aantal afstudeerrichtingen in het doctoraal; te weten: algemeen economisch, ontwikkelingsprogrammering, ruimtelijke economie, staatkundig economisch, sociologisch economisch, fiscaal-economisch en bedrijfs-economisch. De bedrijfsekonomen kiezen overwegend voor de laatste, de algemeen ekonomen voor de eerste variant.

rechts

Volgens de staf van de faculteit hebben de bedrijfsekonomen uit Rotterdam altijd een streepje voor bij sollicitaties. De opleiding is pluriform; alle verschillende theorieën over bedrijfsvoering komen tijdens de studie aan bod, de opleiding is praktisch gericht en geenszins een studeerkamer aangelegenheid.....

Door 'mensen uit het bedrijfsleven' wordt echter een andere beoordeling gegeven: "de studenten uit Rotterdam kunnen ondanks alles wat ze geleerd hebben goed boekhouden en ze zijn betrouwbaar".

Dat van dat boekhouden klopt ongetwijfeld. In het doctoraal loop men verplicht 1 jaar boekhouden en in het tweede jaar naar keuze nog eens een bepaalde periode. De aan het vak te besteden tijd is zo'n 10 uur per week. Deelname aan de werkcolleges is verplicht (!), opgave thuis maken en inleveren.

De vraag of de rotterdamse student zo betrouwbaar, of eigenlijk dus rechts is, is moeilijk te beantwoorden. Het aantal "corpsballen" wat je in de gangen tegenkomt is ongetwijfeld groter dan bij ons. Anderzijds zijn er ook veel progressieve studenten, wat bijvoorbeeld blijkt uit het feit dat tijdens de havenstaking een solidariteitsmeeting werd georganiseerd. Een

meeting die overigens in eerste instantie door het College van Bestuur verboden werd. Maar afgezien van de vraag of de studenten nu betrouwbaarder zijn of niet, veel bedenkingen worden er gemaakt door de bedrijfs-ekonomen m.b.t. de vermeende praktische toepasbaarheid van hun studie.

Hé prof, geef eens iets prakties!!

doctoraal

Zo is bijvoorbeeld het vak interne organisatie soms wel heel praktisch, in die zin dat er vaak op het hoorcollege inleidingen worden gehouden door mensen uit 'onze' multinationale ondernemingen. Anderzijds is de rest van het vak vaak een droge opsomming van allerlei afzonderlijke theorieën waartussen de samenhang niet wordt aangegeven. Een aantal medewerkers zijn door de prof tijdelijk aan het bedrijfsleven uitgeleend o.g. verhuurd om praktijkervaring op te doen. De inkomsten van deze transactie worden gebruikt om 'lesboeren' aan te trekken.

Van duidelijk betere kwaliteit dan bij ons zijn de vakken commerciële economie en administratieve organisatie. Dit laatste is een verplicht keuze-vak voor de accountancy. Bij vakken als kosten en winsten en bij financiering wreekt zich de ver doorgevoerde specialisatie op de faculteit. Deze vakken concentreren zich op één onderwerp wat theoretisch wordt uitgediept. Praktische kennis en algemeen overzicht moeten dan plaatsmaken voor specialistische kennis die waarschijnlijk nooit zal worden gebruikt.

De algemene ekonomen zijn redelijk tevreden over het doctoraal vak "economische organisatievormen". In vier semesters komen hier ondermeer aan de orde meso-economie, waardeleer, modellenleer, economische orde, welvaartseconomie etc. Voor dit vak moeten drie werkstukken gemaakt worden.

Verder is voor de algemene ekonomen methodologie en wetenschap-leer verplicht. Naar verluidt is voor dit vak speciaal een nieuw boek (reader) "Feit en Theorie" in voorbereiding. Het boek "Methodologie voor Ekonomen" van Klant, waar eerst veel waardeering voor was, bleek bij nadere bestudering toch van mindere kwaliteit.

onderzoek

Paelinck, Forteweg en Odell zijn bekende top-publicisten op de faculteit. Toch is de onderzoekspraktijk op de faculteit matig. De sterke specialisatie heeft ook zijn keerzijde: discussie tussen de vakgroepen vindt nauwelijks plaats en dat heeft naast de zogenaamde sterke praktische oriëntatie zo zijn consequenties op het wetenschappelijke werk. Wel is natuurlijk het NFI, het onderzoeksinstituut in Rotterdam, bekend. De band met de faculteit is echter niet zo sterk. Er werken zo'n 100 wetenschappers die verder niet verbonden zijn met de faculteit, kandidaatassistenten zijn er niet werkzaam.

Een kijkje in de bibliotheek leerde dat deze bijzonder uitgebreid is. Vrijwel alle tijdschriften (inclusief de oude jaargangen) zijn aanwezig. Ook het aanbod van boeken is enorm, en dat geldt niet alleen voor de bedrijfseconomische literatuur, ook de sociaal economische richting en de uitgebreide marxistische titellijst vallen op.

PESTHEKEL

Ook zo'n pesthekel aan die enorme hoeveelheid folders, krantjes en brieven met de intrigerende tekst 'persoonlijk' erop, die men dagelijks in uw bus propt? In mijn buurt weten ze tenminste niet van ophouden. En je kan die ongenode troep nog allemaal zelf opruimen ook.

Een paar dagen geleden lag bij mij 'De Nieuwe Baan' in de bus; volgens de redactie 'de grootste banenkrant van Nederland'. Wie het blad uitgeeft vergat men te vermelden, maar het stond wel vol met artikelen over het bedrijf Fokker, dat 'zit te springen om mensen'.

Er werd in een artikel ook een beroep gedaan op vrouwen, die terecht kunnen op de elektro-montage afdeling in Woensdrecht.

"Waarom vrouwen in een 'typisch mannenvak'?", zo vraagt de schrijfter van het stuk zich af. Dat dit soort werk al decennia lang door vrouwen wordt gedaan is haar blijkbaar even ontschoten. Een bezoekje aan het betreffende bedrijf brengt uitsluitsel: "Dat begrip je als je de schone hal binnenkomt, en de pietepouterig kleine contactpuntjes ziet waarmee de talloze gekleurde draadjes worden vastgelast (...). Op het eerste gezicht lijkt het vreselijk ingewikkeld(..), maar m.b.v. instructie-tekeningen blijkt het best mee te vallen." Gelukkig maar, want stel je voor dat vrouwen ook al in staat zouden blijken te zijn om ingewikkeld werk te doen, zoals al die mannelijke vliegtuigbouwers en MTS-ers die Fokker verder nog vraagt.

ALMANAK

Nog een foldertje, ditmaal van de uitgeverij Elsevier: 'Elseviers Almanak voor de Vrouw '80; agenda en bron van informatie, al vier jaar door tienduizenden vrouwen enthousiast ontvangen'. Dat moest dus heel wat wezen. Maar dat viel tegen. Die zg. bron van informatie bestaat o.a. uit het volgende: creatief zijn met droogbloemen; mode en mooi zijn; wat de sterren van u zeggen; de wekelijkse smulpakjes en het wekelijkse uitje voor het hele gezin. Gezellig, hè!

De agenda heeft genoeg ruimte om verjaardagen, afspraakjes en allerlei voorvallen in te noteren. En op de speciale memo-stroken kunnen de boodschappen en huiselijke mededelingen geschreven worden.

Een zeer rolbevestigend geheel dus: vrouwen gaan alleen maar naar het theebransje bij de buurvrouw, doen creatief door bloemstukjes te maken, plezieren man en kinderen door uren achter het fornuis te staan en met gezellige zondagmiddag-uitjes voor de dag te komen etc.

En toch brengt dezelfde uitgeverij met veel tam-tam een hele serie zeer feministiese boeken op de markt. Als 't maar wat opbrengt...

BELONING

Hoewel er in de wet (Wet gelijk loon mannen en vrouwen) staat dat voor hetzelfde werk ook hetzelfde betaald moet worden, ongeacht of de betreffende persoon van het mannelijk of vrouwelijk geslacht is, blijken vrouwen gemiddeld 3% minder te verdienen dan mannen. Dit blijkt uit een onderzoek van de loontechnische dienst van het ministerie van Sociale Zaken, gedaan in 1978.

In 828 bedrijven is de beloning van mannen en vrouwen in gelijkwaardige functies vergeleken. In bijna de helft van de gevallen verdienen vrouwen minder dan mannen. In 29% van de gevallen verdienen vrouwen meer dan mannen (wat natuurlijk ook niet mag).

Nog steeds wordt bij aanstelligen onderscheid gemaakt op grond van sekse: in 89% van de gevallen werd de voorkeur gegeven aan mannen. De voorkeur voor vrouwen betrof vooral de lagere administratieve en dienstverlenende functies.

Ook bieden de buro's regelmatig duo-banen aan, met als gevolg dat in gezinnen met jonge kinderen man en vrouw het huishouden en buitenshuis werk kunnen verdelen. In die zin vervult het uitzendburo dus een duidelijk emancipatoire functie, hoewel daarbij wel aangetekend moet worden dat uitzendwerk maar 1% vormt van alle betaalde arbeid in Nederland.

ZWANGER

Aansluitend op het vorige dit: er kwam onlangs een brochure uit van de Stichting Werkende Moeders, waarin alle rechten en plichten van werkende (aanstaande) moeders vermeld zijn.

Ook wordt uitgebreid ingegaan op alle toestanden rond zwangerschap terwijl je werkt. Hard nodig, want rond de 170.000(!) vrouwen worden hier per jaar zwanger, en daarvan werken er 100.000 vrouwen. Het blijkt, dat ondanks het feit dat je als je zwanger wordt niet ontslagen mag worden er toch regelmatig afspraken met de werkgever gemaakt worden, dat bij huwelijk of zwangerschap je ontslag ingaat. Verder ben je bij een sollicitatie niet verplicht te vermelden dat je zwanger bent, maar er wordt tijdens de mediese keuring indirect wel naar gevraagd (vraag: wanneer was uw laatste menstruatie; en als dat drie maanden geleden is, dan weet een beetje arts wel genoeg).

En die eventuele zwangerschap kan dan een reden zijn om afgekeurd te worden. Ben je zwanger en heb je lak aan die keuring, dan verschuif je gewoon die datum, want als de werkgever er enkele maanden later achter komt dat je toch met een dikke buik loopt, hoeft dit geen reden te zijn tot ontslag. Jammer dat dit nog nooit uitgeprobeerd is, het zou handig zijn te weten wat de rechter in zo'n geval zou beslissen.

FAALANGST

Al ruim een jaar wordt de kopybak van Rostra geplaagd door het uitzendwezen: de ene publicatie van hen is door ons nog niet ongelezen de prullebak ingemeterd of de volgende ligt er alweer. Maar ook Rostra-redacteuren gaan na lang genoeg pesten wel eens door de knieën, en ik heb eens één van die blaadjes doorgekeken. Tot mijn verbazing stond er een uitgebreid artikel in over de rol van vrouwen in het Uitzendwezen. Enkele direktresses van uitzendburo's werden geïnterviewd. Daaruit kwam naar voren dat een uitzendburo zeer nuttig kan zijn voor vrouwen die weer (op wat latere leeftijd) willen gaan werken. Vaak hebben zij drempelvrees (faalangst) en het ongebonden karakter van werk via een uitzendburo helpt hen daar over heen.

Noor

Op 18 oktober jl. werd in het Hilton hotel de landelijke economistendag gehouden. De bijeenkomst werd georganiseerd door de Landelijke Samenwerking Economisten (L.S.E.) en stond onder voorzitterschap van Prof. H. ter Heide, voormalig voorzitter van het N.V.V.

Centraal stond het thema: Einde van een volledige werkgelegenheid?

Inleiders waren achtereenvolgens Prof. A. Heertje (UvA), Prof. A. van Doorn (V.U.), Mevr. Drs. M. Bruyn-Hundt (UvA) en Dr. W. Albada, minister van Sociale Zaken. Rostra werd uitgenodigd, was aanwezig en doet verslag. Dat treft U onderstaand aan.

PROF DR A HEERTJE

Volgens Heertje is de gedachte, dat de technische ontwikkeling arbeidsuitstotend werkt, te eenzijdig. Deze gedachte, door Marx ontwikkeld, vindt heden ten dage nog veel aanhang. Heertje constateert bij deze mensen regelmatig een grote teleurstelling, hetgeen verklaarbaar is volgens hem, omdat de technische ontwikkeling niet alleen arbeidsuitstotend werkt, doch ook een vraag naar arbeid schept. Er treedt een verschuiving op in het patroon. Een andere factor is, dat de technische ontwikkeling kapitaalbesparend werkt. Daardoor vindt er een endogene kapitaalvorming plaats, welke kan leiden tot het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen.

Niet van belang is, of er uitstoting van arbeid plaatsvindt, doch veeleer, of en hoe de uitgestoten werknemers weer in het arbeidsproces worden ingeschakeld.

Kortom: de technische ontwikkeling brengt eerder verschuivingen op de arbeidsmarkt teweeg, dan dat er sprake is van een eenzijdig uitstoten.

beidsvregde dienen. Heertje pleit voor ruimere dan de kwantitatieve criteria. Hij wil daartoe het meer omvattende welvaartsbegrip operationeel maken.

In samenhang met een redelijke ontwikkeling van de arbeidskosten biedt de techniek een reservoir aan mogelijkheden. Heertje vergelijkt de uitvinding van de chip met de uitvinding van het wiel. Hij acht het zeer goed mogelijk, dat de vele toepassingsmogelijkheden werkgelegenheid zullen creëren. De chip behoeft dus niet allen arbeidsuitstotend te werken. Een conclusie is, dat de link tussen automatisering en massale werkloosheid niet noodzakelijk aanwezig is. In samenhang met de techniek acht Heertje meer duobanen mogelijk, alsook een goedkopere communicatie en dus meer thuiswerk. De informatie wordt méér geobjektiveerd en minder afhankelijk van personen.

landelijke economistendag 18 oktober 1979

Einde van de volledige werkgelegenheid?

Hilton Hotel, Amsterdam

LANDELIJKE

FAKTOREN

Uitgaande van deze verschuivingen, zijn er enkele factoren, die een belangrijke rol spelen.

Naast verborgen werkloosheid is er evenzeer sprake van verborgen werkgelegenheid. Veel economische transacties zijn aan het officiële circuit onttrokken. Het zwarte circuit is qua omvang groter dan het zwarte geld. Ook de inkomensnivellering is een andere, dan uit officiële cijfers blijkt. In het matigingsbeleid kan veel krachtiger worden opgetreden, dan verondersteld wordt, omdat de koopkracht groter is, dan uit de cijfers blijkt.

Meer dan voorheen dient gelet te worden op de kwalitatieve - de niet in geld waardeerbare - aspecten. De techniekenkeuze geschiedt bijna alleen op basis van financiële calculaties. Voor wat betreft de invloed op de werkgelegenheid is er een groot verschil in technieken. Niet alleen de kwantitatieve zijde van de techniek is echter van belang, doch ook de kwalitatieve. Als voorbeeld kan de arbeids-

De technische ontwikkeling kan het democratiseringsproces sterk bevorderen. De behoefte aan democratisering neemt toe, doch de kostenstijging is een sta-in-de-weg. De techniek kan de helpende hand bieden. Het vergaderen, waarbij iedere deelnemer op verschillende plaatsen vertoeft, wordt goedkoper, evenals het weer naar boven halen van gegevens uit vorige vergaderingen. In het laatste zit een belangrijke tijdsbesparende factor: excessieve tijdsverspilling, zoals bij vergaderingen aan de universiteit, wordt daardoor ingedamd (uiteraard stompzinnig gelach uit de zaal).

Een laatste voordeel van de technische ontwikkeling is het milieu-aspect: geen kantoren meer als papieropslagplaatsen, geen papierverspilling meer, dus grotere kans op behoud van bossen.

PROF DR A VAN DOORN

In de stellingen die Prof. van Doorn bij zijn inleiding heeft gevoegd, opent hij met een citaat van William Henry Beveridge (1910): People sometimes talk as if all that a man wants is regular work. It is nothing of the sort. What they really want is a regular income. Regular work is of no great value to anyone except as a kind of discipline for the young. Dat van Doorn zelf vierkant achter deze uitspraak staat, steekt hij in de loop van zijn betoog niet onder stoelen of banken. Hij begint, met als aanknopingspunt de inaugurele rede van Ellman, uit te leggen dat de mate van werkloosheid bij voorbaat al afhankelijk is van de keuze van de economies politieke orde waarin men leeft. Dat hij hierin gelijk mag hebben heeft nog geen reden te zijn om het socialistiese systeem te ridiculiseren aan de hand van leuke dia's, maar mag een reden zijn om de twee zienswijzen naast elk ar te leggen en hieruit iets probèren et destilleren. Niet voor niets zijn er in Nederland veel ekonomen die als remedie tegen de werkloosheid een sterke expansie van de kwartaire sektor propageren. Niet voor niets is een groot deel van de Nederlandse ekonomen erover eens dat investeringen wel een beetje gestuurd mogen worden ter verzekering van een grotere (of dan toch minimaal geen afnemende) arbeidsvraag.

Juist tijdens van Doorn's klaaglied voor de ondernemers tov de vakbeweging verliet onf. Heertje de zaal. Wij vroegen onf af of Heertje werkelijk bekeerdis en tijdelijk onwel werd van het voorgedragene of misschien gewoon andere drukke bezigheden had.

JAMMER

Het'is jammer dat de vakbeweging een numerieke meerderheid heeft omdat hierdoor de regering, wil zij blijven regeren, altijd (vertraagd) zal moeten toegeven aan de wensen van de vakbeweging. Jammer temeer daar de rationaliteit van de vakbeweging soms ver is te zoeken, ook daar de vakbeweging weinig tot geen interesse heeft voor minder prettige kanten van de markteconomie. Zo zouden we iets aan de jeugdwerkloosheid kunnen doen door de jeugdlonen te verlagen (overigens is van Doorn lang niet de enige die deze remedie voorstelt tegen de groeiende jeugdwerkloosheid), maar of de hypothese werkt is niet vaak onderzocht net zoals de winst-werk hypothese eerst tijdenlang is verdedigd door het bedrijfsleven samen met haar sympatiserende ekonomen, politici, voordat ook hierbij enige vraagtekens werden geplaatst.

HAALBAAR

Voor wat betrof zijn opmerkingen ov er arbeidstijdverkorting, lag de strekking in deze mijns inziens enigzins anders dan de rest van van Doorn's opvat-

Zodoende tracht van Doorn aan te geven dat, in ieder geval op korte termijn, de huidige vraag naar arbeid is te handhaven. Een antwoord op de vraag wat op langere termijn de ontwikkeling werkgelegenheid/ werkloosheid zal zijn mochten wij van hem niet vernemen. Zelf ervan uitgaande dat we een groeiende arbeidsbevolking hebben en dat de groei van de arbeidsplaatsen volgens de huidige normen tgv achterblijvende vraag en stijgende arbeidsproduktieviteit dit tempo niet zal kunnen bijhouden, zelf op deze door velen aanvaarde situatie ging van Doorn niet in.

MEVR. DRS.

M. BRUYN-HUNDT

Een vrouw die een serieus, enigzins gewaagd, verhaal houdt voor een zaal waarin voornamelijk gesettelde hogere (dus mannalijke?)bedrijfekonomen zitten dat is natuurlijk erg ongewoon. Aanvankelijk was dan ook hier en daar plezier te signaleren om deze situatie alhoewel na enige tijd ook deze personen (net als de rest eerst ook al deed) hun best deden om dit standpunt te begrijpen van een voor hen blijkbaar vrij onbekende groep uit het 'aktieve deel van de samenleving

De traditionele ekonomiese wetenschap is seksities, aldus mevr. Bruyn-Hundt, omdat zij de vrouw enkel als konsument beschouwt. Dit impliceert dat alleen betaalde arbeid als produktief mag worden bestempeld, en het is nu inderdaad nog zo dat 3/4 van het werk dat door vrouwen wordt verricht uit onbetaalde arbeid bestaat. Toch is het werk van een huisvrouw, een moeder, een vrijwilliger in bv de sociale sektor als produktief te beschouwen. Dat dit zo is blijkt wel hieruit dat soortgelijke bezigheden ook door betaalde krachten worden verricht waaruit volgt dat de traditionele (ekonomiese) zienswijze niet geheel konsekwent is in haar opvattingen.

Een aktieve participatie van de vrouw aan het (betaalde) arbeidsproces is wenselijk. Niet enkel omdat "de financiële onafhankelijkheid een noodzakelijk iets is, zij het geen voldoende voorwaarde voor de emancipatie van de mens" zoals mevr. Bruyn-Hundt in een van haar stellingen poneert, maar ook omdat het gewoonweg prakties is, ook voor het mannelijke gedeelte van de samenleving al was het maar ivm het toenemend aantal scheidingen of gewoon vanwege nieuwe samenlevingsvormen die zich heden te dage voordoen.

ECONOMISTENDAG

Toch roept van Doorn uit dat juist de vrijheid van de ondernemer het belangrijkste is als hij streeft naar maximaal rendement. Ik dacht dat we heden toch wel verder waren met onze gedachten-gang dan dit enge streven.

VRIJHEID

Een volledige vrijheid van handelen der ondernemers zal (in het algemeen) uitkomst bieden bij (alle) problemen die zich op het ekonomies vlak kunnen voordoen. De industriebonden daartegen zullen met al hun akties het bedrijfsleven uit Nederland verdrijven en diens bij kontinuering van haar standpunten dan ook eerder als anti-industriebonden te worden gekenmerkt. Dat dit soort uitspraken het voor een zaal met merendeels hoge vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven goed doen is duidelijk, aan instemmend gelach danook geen gebrek.

tingen. Dankzij het huidige ruime ziektebegrip en de zwakke arbeidsmoraal kan men aantonen dat een arbeidstijdverkorting van ongeveer 10% hetgeen overeenkomt met een halve dag per week, haalbaar moet zijn. Het ziekteverzuim moet dan wel weer drasties teruglopen om de totale produktie op peil te houden, maar verbeterde arbeidsomstandigheden brengen dit wellicht met zich mee.

BETAALD VERLOF

Traditioneel voelt de vrouw zich meer verbonden met de opvoeding van het kind dan de man. Dit zou een rem kunnen betekenen op haar volwaardige deelname aan het arbeidsproces. In vroeger tijden was de vrouw 25 jaar van haar leven vrij van de 'belasting' van kleine kinderen. Tegenwoordig hebben de vrouwen 50 jaar tot hun beschikking voor deelname aan het arbeidsproces. 50 jaar waarin gemiddeld twee kinderen groot gebracht moeten worden. Als de vrouw nu heterste halve levensjaar van het kind betaald verlof krijgt, betekent dit dat zij net zolang als de man, ivm vervulling van militaire dienstplicht, vrij wordt gesteld van haar werk. Als dit voor mannen kan worden opgebracht waarom dan niet voor vrouwen? Zo'n regeling gekombineerd met volwaardige kansen op toegang tot alle geledingen van de arbeidsmarkt en met de instelling van deelploegen arbeid waardoor zowel mannen als vrouwen een kortere werkdag krijgen (werkdag gemeten naar de tijd besteedaan betaald werk) moeten tot én een goede verdeling van de beschikbare arbeid tussen mannen en vrouwen én tot een redelijke uitbreiding van de vraag naar arbeid kunnen leiden.

MEDEWERKING

Indien mannen en vrouwen geleidelijk over alle beroepen zouden moeten worden verdeeld, dan dient ongeveer 25% van de huidige functionele indeling over de sekses te worden veranderd. Enerzijds merken ondergetekenden op dat, gezien de noodzakelijke ingrijpende veranderingen op de arbeidsmarkt om de vraag en het aanbod van arbeid beter op elkaar af te stemmen, dit wellicht een haalbare kaart moet zijn. Anderzijds merkt mevr. Bruyn-Hundt op dat een herverdeling van betaalde en onbetaalde banen tussen mannen en vrouwen zeker net zoveel strijd zal opleveren als nodig is geweest voor de invoering van het vrouwenkiesrecht. Ter verlichting van deze strijd en ter versnelling van een oplossing hoopt mevr. Bruyn-Hundt dan ook dat veel mannen hun medewerking hetzij actief, hetzij passief aan de totstandkoming van een vernieuwde situatie in de verhoudingen op de arbeidsmarkt en in de samenleving in het algemeen zullen geven.

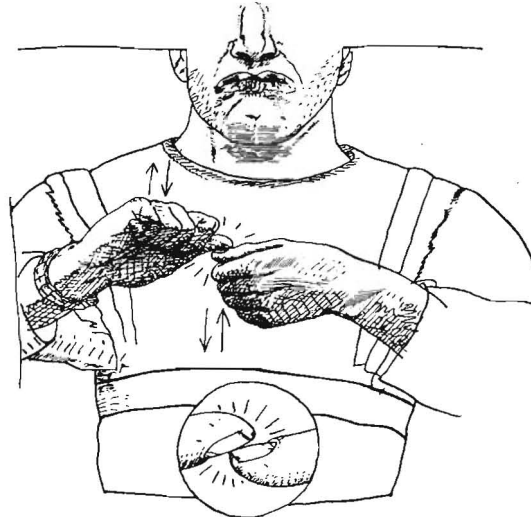
DR W ALBEDA

Het lijkt aardig, als op een symposium over werkgelegenheid ook de Minister van Sociale Zaken tot de inleiders behoort, reden om extra goed te luisteren naar zijn voordracht. Tot onze spijt bleek de minister niet bereid tot het doen van krachtige uitspraken, waaruit meer te halen viel dan hetgeen we al wisten, zich daarmee presenterend als een exponent van een kabinet, dat een weinig krachtig beleid voert. Veel van zijn tijd besteedde de heer Albeda aan het schetsen van de historische ontwikkeling naar de huidige situatie. Ook memoreerde hij de maatregelen, waar het zittende kabinet momenteel aan werkt, dan wel op het punt staat uit te vaardigen: vroegere uittreding, gelijke behandeling van mannen en vrouwen. In de lijn van dit kabinet propageerde Albeda enige terughoudendheid van de overheid met het oog op de gespreide verantwoordelijkheid.

de nodige vraagtekens zijn te plaatsen, blijkt wel uit het gastcollege van de heer Meys, op donderdag 25 oktober jl., waarin deze de draagvlaktheorie niet in zijn geheel wilde verwerpen (zie hierover het artikel van Aad Waterbolk, elders in dit nummer).

GEEN WAARDE

Als één van de hulpmiddelen om te komen tot een vergrote vraag naar arbeid, noemde Albeda "een harder optreden tegen het groeiend grijs en zwart circuit". Hij stelde een beleid in het vooruitzicht, waarin het niet alleen bij verboden zou blijven. Tot slot signaleerde de minister een probleem bij een betere regeling van volledige werkgelegenheid: het toenemende recht op (menselijke) arbeid en een afnemende plicht tot arbeid. Een juiste opmerking, waarmee echter weinig te doen valt, als er geen waardeoordeel aan wordt vastgekoppeld.

Duimapplaus

Als u iemand niet geestig vindt, als u een mop, sketch, kwinkslag, rijmsel, lied of toncelstuk niet waardeert, dan kunt u uiting geven aan uw misnoegen door niet in uw handen te klappen. Koddiger echter, in vele gevallen ook krenkender, is: u applaudisseert overduidelijk, tevens onhoorbaar met uw nagels: o, wat was het gering, wat u daar ten beste gaf, méér bijval kan ik niet opbrengen.

U kunt ook abrupt opstaan en weglopen. U kunt ook uw ogen sluiten en veinzen dat u in diepe slaap bent. U kunt ook, nu we toch bezig zijn, u kunt óók als een dolle, werkelijk te wild voor woorden, *too mad* gaan klappen, daarbij op een stoel klimmen, scheel kijken en hysterisch grijnzen.

c 1979 Pat Andrea en Herman Pieter
de Boer/ United Dutch Dramatists
De Perponcherstraat 116
2518 TA DEN HAAG

Uit: "Nederlands Gebarenboekje"
Elsevier Literaire Serie
Elsevier Manteau- A'dam

DRAAGVLAK

Vanuit het klassieke patroon van de arbeidsmarkt is er een enorme uitbreiding van het aantal arbeidsplaatsen nodig om het te verwachten, vergrote aanbod van arbeid op te vangen. De primaire en de secundaire sector bieden in deze weinig soelaas. Ook het absorptievermogen van de tertiaire sector is dubieus. Alleen de kwartaire sector biedt misschien nog mogelijkheden. Doch dat bij deze verwachting

BB en MvW

SOCIALE ZEKERHEID

Eind 1978 promoveerde Dr. R. le Blanc op een proefschrift, getiteld: Op weg naar een economische theorie van de sociale zekerheid. De aanvankelijke doelstelling impliceerde een onderzoek naar sociale zekerheid in de economische literatuur. Economische theorieën daarin boden echter te weinig houvast voor een economisch-theoretische benadering van de sociale zekerheid, reden waarom gekozen werd voor een andere benadering: welke zijn de samenhangen tussen sociale zekerheid en economische werkelijkheid? Belangrijk is het onderscheid, dat de auteur maakt tussen de korte en de lange termijn. Le Blanc is (was?) als raadsadviseur voor sociaal beleid verbonden aan het kabinet van de minister-president en plaatsvervangend secretaris van de Ministerraad. Onderstaand volgt een korte samenvatting van enkele van zijn bevindingen.

DEFINITIE

Sociale zekerheid omvat méér dan sociale verzekering. Ook sociale zorg behoort ertoe: Goedhart noemt dit het individualiserend sluitstuk van het stelsel van de sociale zekerheid. De Algemene Rijstandswet (A.B.W.) en de Rijksgroepregelingen zijn voorbeelden van sociale zorg. Het verschil tussen sociale verzekeringen en sociale zorg is grosso modo tweeledig:

- de wijze van bekostiging: uit premies van premieplichtigen resp. uit de algemene middelen.
- de uitkeringsaanspraken: geobjectiveerd resp. individueel beleid. Dit onderscheid komt bij le Blanc niet expliciet naar voren.

VICIEUZE CIRKEL

Het zou in dit bestek te ver voeren om alle door le Blanc onderzochte verbanden breed uit te meten. Een zeer belangrijke relatie, die de schrijver heeft onderzocht is die tussen sociale zekerheid en werkgelegenheid: hij komt tot de conclusie, dat er een negatieve correlatie bestaat tussen beide grootheden. Stijgen de sociale uitkeringen, dan heeft dit tot gevolg, dat de premies omhoog gaan, welke via afwenteling leiden tot hogere arbeidskosten. Dit leidt tot minder werkgelegenheid, dus tot meer werkloosheid, hetgeen de sociale uitkeringen weer omhoogstuwt. Dit noodzaakt tot hogere sociale premies, hetgeen de arbeidskosten doet toenemen en dientengevolge de werkloosheid, waarmee de cirkel rond is.

INTEGRATIE

Om te komen tot een integratie van de sociale zekerheid in de economische theorie beziet le

Blanc naast invloeden van de sociale zekerheid op de werkgelegenheid ook de effecten op de inkomensverdeling en op het menselijk kapitaal (hoofdstukken 6 en 7).

Hij poogt hiermee een kader te scheppen, waarbinnen en van waaruit de economie van de sociale zekerheid zich kan ontwikkelen, zonder daarbij te komen tot een kant en klare theorie. Dat verkaart ook de titel van het boek. Enkele belangrijke elementen, rond welke die theorie moet gedijen, worden daarbij aangegeven.

KORTE TERMIJN

Sociale zekerheid is één van de stabilisatoren van het sociaal-economische stelsel in Nederland. De economische ontwikkeling op korte termijn verloopt daardoor minder schoksgewijs. In tijden van laagconjunctuur wordt een snelle daling van de effectieve vraag tegengegaan, terwijl daarentegen bij een economische opgang een plotse linge vergroting van de bestedingen wordt voorkomen. Met andere woorden: de sociale zekerheid werkt op korte termijn anti-cyclisch. Ter illustratie wordt de volgende cijferindicatie gegeven: de schommelingen in het nationale inkomen, die zich zouden hebben voorgedaan bij het ontbreken van sociale zekerheid, zijn door de werkloosheidsuitkeringen waarschijnlijk met 10% afgeremd, dit in de periode 1970-1977.

LANGE TERMIJN

Het stijgen van de sociale premies beïnvloedt de arbeidskosten en wel in negatieve zin. Dit leidt er op lange termijn toe, dat de werkgelegenheid afneemt, dus de werkloosheid toeneemt. Uit hoofde van zijn functie heeft de auteur geen beleidsaanbevelin-

gen gedaan, doch aan te nemen valt, dat hij een beleid bepleit, dat er op gericht is, het beroep op de sociale verzekeringen te beperken. Worden de sociale uitkeringen structureel met één miljard opgevoerd, dan leidt dit tot een verhoging van de premies, hetwelk na 4 jaar, in 1982, 12.000 minder arbeidsplaatsen tot gevolg kan hebben (p. 59). Dit cijfer is berekend volgens het VINTAF II model. Of, om het anders te benaderen: vindt er een volumebeperking plaats in de arbeidsongeschiktheids-, de ziekte- en de werkloosheidsuitkeringen, en wel met 1% per jaar, dan zou dit er toe leiden, dat er in 1982 24.000 minder arbeidsongeschikten zijn en 10.000 minder werklözen. In datzelfde jaar zouden er 9000 manjaren minder verloren gaan door ziekteverzuim (pagina 109).

In zijn nawoord stelt le Blanc, slechts een aanzet tot theorievorming gegeven te hebben. Dit is volgens hem dringend gewenst, niet alleen, omdat er een grote achterstand bestaat op het buitenland.

Opvallend vindt de auteur het, dat de sociale zekerheid slechts multidisciplinair bestudeerd kan worden. Een evenzeer saillant facet is volgens hem, dat doelstellingen van sociale zekerheid zowel onderling, als ook met andere doelstellingen kunnen conflicteren.

NIEUWS ???

De vraag lijkt gerechtvaardigd, wat je nu met zo'n nawoord "aan moet". De aangehaalde opmerkingen zijn logisch en bevatten niets nieuws. Hoewel het boek begrijpelijk en goed leesbaar is, hetgeen tegenwoordig (?) meer uitzondering dan regel is, ben ik eigenlijk niets nieuws tegengekomen. Hoogstens zijn er een aantal nieuwe cijfers afgeleid uit reeds bestaande modellen. Er is gebruik gemaakt van (oude) theorieën, doch er is geen nieuwe theorie ontwikkeld. Kortom: de inhoud is niet verrassend en lijkt erg logisch en consistent. Maar misschien zijn dit wel kenmerken van kwaliteit.

BB

DR. B. le Blanc, Op weg naar een economische theorie van de sociale zekerheid. Sociale zekerheidsreeks nr. 4. Kluwer, Deventer 1978. Prijs f 28,-

VIERDE MAANDAG VAN

TOCH GEEN ALTERNATIEF VOOR DE DERDE DINSDAG

Verslag van de forumdiscussie over de miljoenennota. Het forum bestaat deze keer uit Thio, van der Staak, Bolhuis (Fraktiemedewerker PvdA), en Salverda (RUG). Professor Klant is voorzitter van het geheel. Klant vindt het jammer dat Van Schaik (KHT, betrokken bij de bouw van econometrisch in elkaar gestoken jaargangenmodellen) op het laatste moment af heeft moeten zeggen. Zijn bijdrage zou de discussie over loonmatiging een stuk hebben kunnen verlevendigen.

ONGELUKKIG

De miljoenennota is in brede lagen van de bevolking slecht ontvangen. Dus ook Jan met de pet en Marie met de zwabber, zoals Van Agt de breedste laag van de bevolking nog wel eens aanduidt als hij door Paus Langebent geïnterviewd wordt, zijn ongelukkig met de plannetjes die de regering op 18 september openbaar maakte; al was het alleen maar omdat de regering, burgerlijk vadertje staat, alcoholhoudende dranken maatschappelijk onnutige zaken vindt en daarom de vieux en de advocaat dunder maakt. Het forum is in zekere zin representatief voor de Nederlandse bevolking: niemand ziet kans het regeringsbeleid te verdedigen.

De opzet van de discussie is om vóór de pauze over de begroting en loonmatiging te spreken, en na de pauze over het financieringstekort. Van Der Staak begint met zijn visie op de regeringsplannen te geven, waarna de overige forumleden Van Der Staak's verhaal kunnen (proberen te) slopen.

MOEDELOOS

Van Der Staak's verhaal, inmiddels gepubliceerd in het Ekonomenblad, pakt uit als een systematische veroordeling van het sociaal-economisch beleid van de regering Van Agt op criteria als moed, visie en consistentie. Van Der Staak stelt vast dat er een duidelijke trend zit in de stemming van het kabinet. Het kabinet Van Agt begon in z'n eerste begroting met moed, plannen om puin te ruimen. Een jaar later restte nog de moed der wanhoop en dit jaar overheerst de moedeloosheid. Andriessen doet een beroep op groepen in de Nederlandse samenleving om pinnen de grenzen van het regeringsbeleid te blijven. Van Der Staak ziet dat de regering ernstige problemen naar de toekomst doorschuift (financieringstekort, stijging van de collectieve lasten) en dat zij zich verstoopt achter externe problemen (energiecrisis, inzakkende wereldhandel), in plaats van in het beleid deze problemen tegemoet te treden.

MAATREGELEN ?

Na deze algemene opmerkingen volgt een analyse van de manier waarop het kabinet zijn sociaal-economische doelstellingen nastreeft. Als doelstellingen onderscheidt Van Der Staak:

1. Terugdringen van werkloosheid en inflatie door loonmatiging en beheersing van de collectieve lasten.
2. Scheppen van mogelijkheden tot arbeidsplaatsencreatie in de particuliere sector.

Als maatregelen:

- a gerichte maatregelen
- b belastingplan
- c beheersing van het begrotingstekort

ad a

Verbetering van het arbeidsplaatsenplan, één van die gerichte maatregelen, leidt volgens Van Der Staak waarschijnlijk niet of nauwelijks tot nieuwe arbeidsplaatsen (verlaging van de leerlingenschaal, VUT).

Werkgelegenheidscreatie in de collectieve sector leidt tot structurele lastenverhoging, wat de regering ook niet wil. Van Der Staak vindt het niet zo'n slechte keuze van de regering om 450 miljoen uit te geven voor arbeidsmarktverbetering, maar na '81 loopt deze uitgave al terug tot 64 miljoen.

Een ander gerichte maatregel is structuurverbetering van het bedrijfsleven en innovatie. De inhoud hiervan blijft onduidelijk, rapporten over dit onderwerp volgen nog, terwijl geld hiervoor waarschijnlijk vanuit de WIR-pot overgeheveld gaat worden.

ad b

Van Der Staak verwijt de regering hier vooral paternalisme in inconsistentie. Drank en sigaretten worden door de regering als maatschappelijk onnutige zaken beschouwd (wat zouden ze trouwens drinken en roken tijdens die kabinetsvergaderingen?, w.n.) waarop rustig meer belasting geheven mag worden, terwijl de regering zegt niet op afname van het verbruik ervan te rekenen (!). Benzine is volgens de regering geen maatschappelijk onnutige zaak, maar verhoging van de benzine accijns leidt volgens de regering wel tot afname van het verbruik (?).

ad c

Het begrotingstekort is volgens Van Der Staak veel te hoog. 4 à 5% op kasbasis wordt aanvaardbaar geacht. De 5,5% die aangekondigd wordt is veel te hoog. Bij die 5,5% houdt de regering al rekening met ca. 1% meevallers; Andriessen heeft al aangekondigd dat die meevallers wel eens tegen kunnen vallen, zodat duidelijk is dat het begrotingstekort in werkelijkheid groter zal zijn dan nu aangekondigd is.

Na deze sombere bescouwing van Van Der Staak krijgen de overige forumleden het woord. Thio begint met te zeggen dat hij niet echt tegen Van Der Staak in wil gaan, maar wél tegen de aanvankelijke plannen van de regering: Bestek '81, waarvan volgens hem niets meer is terug te vinden in de begroting. Vervolgens maakt hij echter alleen opmerkingen over het bankroet van de regering Van Agt en de miljoenennota. Hij ziet de havenstakingen als belangrijk element in het gebrek aan acceptatie van de huidige regering. Hij stelt vast dat de korting op sociale uitkeringen en ambtenarsalarissen doorgaat. Hij vindt dat er subsidiekanalen t.b.v. werkgelegenheid geschapen worden die onvoldoende doorzichtig zijn en die rechtstreeks in de portemonnee's van de ondernemers uitkomen. Hij ziet echter geen enkele garantie dat er via die subsidiekanalen ook extra arbeidsplaatsen gecreëerd worden.

ALTERNATIEF

Dit is het moment voor Klant om een, volgens hem onnozele, vraag te stellen: "Thio en Van Der Staak zeggen dat er niets deugt van de miljoenennota. Is er dan een alternatief?"

Bolhuis krijgt als eerste de kans om zich in het antwoord op deze vraag te verslikken. Hij ziet als alternatief dat er een goede VAD moet komen om het vertrouwen van de mensen in het matigingsbeleid te bevorderen; verder moet er meer geld aan werkgelegenheidsbevordering besteed worden, moet er ook volgend jaar "afgetopt" worden en moet er een nog minder volledige inflatiecorrectie van de inkomstenbelasting komen (belastingverhoging dus). Hij maakt deze opmerkingen net zo "los" als ze hier herhaald worden terwijl de rest van zijn betoog als een zeis over reeds gemaaid gras zwaait.

Salverda besluit om niet alleen met een alternatief voor het regeringsbeleid te komen, maar ook met een alternatief voor het oppositiebeleid. Hij vindt bestek 81 even slecht als het alternatief dat de PvdA ervoor heeft. Er moet volgens hem een stap vooruit gedaan worden: de werkers moeten greep krijgen op het productieproces; Het productieproces heeft zich in een ziekmakende richting ontwikkeld waardoor veel werknemers in de WAO beland zijn.

Bolhuis reageert door te zeggen dat de VAD een middel voor arbeiders is om wél greep te krijgen op het bedrijfsgebeuren; ook bij de semi-overheid. Geld (overwinst) moet volgens Bolhuis bij grote bedrijven weggehaald worden als het niet gebruikt wordt ten behoeve van de werkgelegenheid. Hij denkt hierbij onder andere aan bakken en verzekeringsmaatschappijen.

Simons, uit de zaal, wil weten hoe je werk maakt; en wel op zo'n manier dat de werkloosheid erdoor vermindert. Bolhuis reageert door te wijzen op de wetmatigheid in het aantal vacatures.

SEPTEMBER

Hij ziet dat de eisen van bedrijven steeds strenger worden en dat bedrijfs-scholen opgeheven worden waardoor sollicitanten voor een baan sneller afgewezen worden. Onvervulde behoeften op het gebied van de collectieve voorzieningen kunnen volgens hem wel tot meer werk leiden. Van Der Staak springt in met de vraag hoe de vervulling van die behoeften dan gefinancierd moet worden. Hij wil verkleining van de werkloosheid door o.a. verruiming van het begrip passende arbeid.

FOUT

Kolk, uit de zaal, eist van de forum-leden alsnog het alternatief voor het matigingsbeleid. Thio noemt arbeidstijdverkorting, werkgelegenheid door o.a. stadsvernieuwing en een ander industriebeleid. Evenals Stevers ziet Thio dat de ont-industrialisering stopgezet moet worden; dat is volgens hem niet zo eenvoudig, maar wel essentieel. Structureel fout is dat er een klein aantal bedrijven met een enorme invloed is. (1% van de bedrijven heeft meer dan de helft van de omzet). Als gevolg van deze monopolisering loopt volgens Thio de werkgelegenheid zo sterk terug. Het Midden- en Kleinbedrijf dient daarom gesteund te worden. Klant spreekt van een historisch compromis nu Thio en Stevers elkaar op 1 punt gevonden hebben.

Tot de pauze sleept de discussie zich voort over matiging, compensatie, groei en collectieve lasten. Na de pauze volgt nog een puntig staartje van deze discussie. Thio stelt hierin dat de lonen ten onrechte als evenwichtbrekend onderdeel van een loon-werkmechanisme beschouwd worden. (loonsverlaging bij werkloosheid, loonsverhoging bij spanning op de arbeidsmarkt). Van Der Staak protesteert tegen deze volgens hem versimpelde opvatting en stelt daartegenover dat de werknemers niet bereid zijn de rekening te voldoen voor de extra collectieve voorzieningen die voor hen getroffen zijn, waardoor de rendementspositie van bedrijven aangetast is en waardoor de werkgelegenheid in een spiraalbeweging terugloopt. Salverda ziet op zijn beurt een vicieuze cirkel: werkgevers wachten met investeren tot hun aandeel in het nationaal inkomen nog groter is geworden (denkend dat de wal het schip wel zal keren), waardoor de werkloosheid nog groter wordt, enz.

Thio echter, terughakend op de laatste opmerking van Van Der Staak, heeft uit de MEV afgeleid dat sinds 74-75 de arbeidsinkomensquote alleen maar gestegen is, terwijl ook de winsten van grote bedrijven sterk gestegen zijn.

GEEN INTERESSE

Als Klant dan toch het gesprek ombuigt in de richting van het financieringstekort dan blijkt dat de forumleden nauwelijks geïnteresseerd zijn in dat onderwerp. Van Der Staak betoogt nog dat het financieringstekort in de Keynesiaanse gedachtegang groter mag zijn bij grote werkloosheid, maar volgens hem geldt dit echt alleen bij concurrentie werkloosheid en is er nu sprake

van structurele werkloosheid. Thio vraagt zich af wat nu de overwegingen van deskundigen zijn bij het vaststellen van het maximaal toelaatbare financieringstekort; zelf heeft hij hier duidelijk geen opvatting over en hij gaat dan ook verder met de opmerking dat de overheid eerder aan geldvernietiging dan aan geldschepping doet en dat de overheidsgelden verkeerd besteed worden (o.a. defensie, nodeloze oncontroleerbare steun aan het bedrijfsleven). Ook Salverda heeft naar eigen

Wim Hafkamp:

...langere, mooiere zomers....

zeggen geen filosofie over procenten; hij wijst meteen op de foutieve besteding van het overheidsbudget en merkt op dat ook bedrijven met financierings tekorten te maken hebben, waar vaak de overheid weer voor op moet draaien. Jammer dat Heerheertje en Profpen niet aanwezig zijn om aan deze verbluffende staaltjes van de kern der simpele economie voor gewone mensen nog het hunne toe te voegen.

Van Der Staak probeert het nog eens met de vraag aan de overige forumleden welk financieringstekort zij nu nog aanvaardbaar achten, 10%, 12% of 15%.

Thio vindt 10% niet nodig, gewoonweg.... Hij voegt daar aan toe dat het werkgelegenheidseffect van een oplopend financieringstekort bij stijgende werkloosheid gering is vanwege het weglekken van de stimulans naar het buitenland. Van Der Staak zelf noemt nog de ruimte op de kapitaalmarkt, de betalingsbalanspositie en de financieringswijze van het begrotingstekort als determinanten van het "toegelaten" begrotingstekort. Nog voordat de discussie geheel is uitgeprutteld wordt ze door voorzitter Klant gesloten, d.w.z. verplaatst naar de SEF-borrel die in de naastgelegen ruimte gehouden wordt.

PRIJS

Deze middagdiscussie was door de AGE van het motto "alternatieven voor bestek 81" voorzien. Evenals vorig jaar is er echter geen enkel alternatief voor bestek 81 aan de orde geweest. Bolhuis van de PvdA kwam niet verder dan de eis dat er een vol VAD i.p.v. een leeg VAD moest komen als beloning voor matiging en dat er aftopping en inkomensniveleer plaats moet vinden. Thio wilde stadsvernieuwing en een ander industriebeleid, waarin vooral midden- en kleinbedrijf gesteund moesten worden. Wat mij betreft gaat de prijs van de middag naar Wiemer Salverda die het oppositie-alternatief samen met bestek op de mestvaalt gooit en als alternatief voorstelt dat het productieproces gezonder wordt door de werkers meer greep erop te laten krijgen. Overigens geloof ik dat langere, mooiere zomers en kortere winters ook een goed alternatief zijn voor het huidige regeringsbeleid.

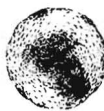
Wim Hafkamp

DE UITVAART VAN NEDERHORST

door drs. D. J. Haank en drs. R. de Lange

Een onderzoek naar de dramatische en controversiële gebeurtenissen rond wat eens een van de grootste ondernemingen was van Nederland. Aan de hand van onthullend, veelal niet eerder gepubliceerd materiaal, geeft het boek inzicht in de 'uitvaart' van Nederhorst en de rol die betrokkenen, waaronder OGEM, daarin speelden.

224 pag. (incl. ill.) Prijs f 25,- ISBN 90 6394 004 1

Een uitgave van

Uitgeverij *de Mandarijn*

Postbus 309 Gorinchem tel. 01830-34891

DÉMASQUÉ VAN

MOOIE HERFST

Hoogste tijd alle commentaren over Miljoenennota en economisch beleid, die de afgelopen maanden voor onze voeten zijn neergedwarreld eens bijeen te vegen. Het was een mooie herfst. Bij het doorlezen werd ik door de volgende punten het meest getroffen:

- a. de verbazende overeenstemming omtrent de economische analyse en de uitgangspunten voor het beleid;
- b. de diep in onze economische orde ingrijpende beleidsvoorschriften;
- c. het toenemend besef dat het falen van het economisch beleid te wijten is aan de huidige besluitvormingskaders en het verouderd beleidsinstrumentarium.

KNOEIWERK

Prof. Goedhart trok in zijn college vanonder uit de kast: "Deze Miljoenennota is knoeiwerk." Drs. Meys, Directeur-Generaal van de Rijksbegroting wees met een beschuldigende vinger in de richting van de heren politici, c.q. het besluitvormingsproces. Ook Prof. Van den Doel gaf in zijn stukjes de overlegeconomie weer eens flink van katoen.

Tegenover deze gespierde taal der economen viel de slappe kost die de politici ons dit jaar voorschotelden wel extra op. Zelfs de oppositie kon nauwelijks verhullen dat zij geen alternatief had voor een in de pers als links gekenschetste begroting van een rechts kabinet. Verwarring te over.

DEBAT

Nog niet zolang geleden was het theoretisch verband tussen lonen en werkgelegenheid onder economen een veel besproken discussie-onderwerp. Er liepen zelfs vreemde vogels rond: aanbod-economen en vraag-economen. Je hoort ze er niet meer over. (En niet meer over die 'Amsterdamse School'.)

Het centrale vraagstuk voor de nederlandse economen is nu het structurele verband tussen collectieve sector en de overige sectoren.

Het optimistische Keynesiaans tijdperk lijkt definitief voorbij. Inderdaad we zijn in staat gebleken groei van de overheids uitgaven vanuit het oogpunt van bestedingsevenwicht af te stemmen op de groei der overige sectoren in onze economie. Echter vanuit structureel oogpunt een evenwichtige afweging te bereiken dat blijkt een veel zwaardere opgave.

SPANNING

De groeiende omvang van onze collectieve lasten en het ontbreken van voldoende mogelijkheden hiervoor de rekening te presenteren impliceren spanning tussen markt - en collectieve sector. Deze spanning vindt op verschillende manieren zijn neerslag in het economisch proces:

- a. geringe ruimte, gegeven de dalende economische groei, voor het vrij beschikbaar particuliere inkomen, en daarmee ook een geringere onderhandelingsruimte voor de vakbeweging;
- b. stijgende opwaartse druk op het loon- en prijscircuit door toenemende afwentelings-tendenties;
- c. op de voorgrond treden van een nieuwe verdelingsproblematiek op de arbeidsmarkt;
- d. ontwijking en ontduiking van collectieve lasten en daarmee aantasting van de economische moraal;
- e. een te grote aanslag op de rendementen vermindert het weerstandsvermogen van ondernemingen, onmisbaar om nieuwe initiatieven te kunnen ontplooiën en mee te kunnen komen op een snel veranderende wereldmarkt.

Drs. D. Meys
(begin zeventiger jaren, toen hij nog aan onze fakulteit verbonden was.)

EENSGEZINDHEID

Economen uit een breed politiek spectrum onderkennen bovenstaande sombere diagnose, ook al mogen de positieve effecten van de keerzijde van de collectieve lasten, nl. de collectieve voorzieningen op een veel meer uitlopende waardering rekenen.

Afgezien van de marxistische theoretici die de motoriek van het economisch leven in de klassenstrijd zoeken, is de overeenstemming over de analyse van de nederlandse economische situatie verbazend groot.

Pas echt onsems worden de heren het als de beleidsvoorschriften op tafel moeten komen.

Gelukkig maar, want meer dan ooit betreft dit debat over de instrumenten de fundamente van onze economische orde.

MISLUKT

Niet alleen de buitenwacht kwam tot een eensluidend negatief oordeel over de resultaten van het economisch beleid, ook de plannenmakers zelf moesten toegeven dat de doelstellingen van het 'bestek'-beleid niet overeind gebleven zijn.

Zowel de werkloosheidsdoelstelling als de collectieve lastendrukbeperking zitten zelfs ex ante voor 1980 en latere jaren niet in het vat. Ex post kon alleen de nominale loon- en prijsontwikkeling een voldoende krijgen; niet op grond van een eigen bijdrage van het beleid, maar dankzij externe omstandigheden en het aardgas. (de gùlde en-appreciatie)

Globaal genomen werden twee complexen van oorzaken aangegeven voor dit falen van het beleid:

- I. Het beleid loopt achter de economische feiten aan en is in haar dosering volstrekt onvoldoende.
- II. De besluitvormingsmechanismen staan uitvoering van bijna elk economisch beleid in de weg. De Minister van Financiën heeft onvoldoende wapens in de strijd met zijn collega's. De overleg-economie kan slechts dienstbaar zijn aan het groepsbelang, dat veelal in strijd is met het gemeenschappelijk belang van maximale maatschappelijke welvaart.

HET BELEID

Aard Waterbolk is als kandidaats-assistent verbonden aan de vakgroep mikro (sexie Openbare Financiën)

DRACONISCH

Naarmate de marges van het economisch beleid op grond van economische randvoorwaarden verder versmallen worden de beleidsvoorschriften draconischer.

Van den Doel begon ooit zijn aanval op het biefstuk-socialisme met de nul-lijn. Ook deze koopkracht-illusie moet hij nu doorbreken. Wil werkgelegenheidscreatie in de collectieve sector enigszins hout snijden dan zal de particuliere koopkracht met vele procenten moeten worden teruggedrongen.

Ook Goedhart kwam met diep in ons economische bestel ingrijpende maatregelen.

Moeten we ons wel beperken tot ombuigingen in de groei van de collectieve uitgaven, was zijn vraag. Moeten we niet bestaande uitgaven integraal heroverwegen. Wat is de zin en onzin van tal van prijssubsidies? Moeten we niet bij het huidige niveau van particuliere bestedingen de bestedingsvrijheid van het individu t.a.v. collectieve voorzieningen herstellen d.m.v. het prijsmechanisme. Laten we het snoeimes in prijs-subsidieland zetten en het profijtbeginnsel in ere herstellen.

Economen hebben de sanering van de economie op het oog: worden de randvoorwaarden strenger, dan worden ook de ingrepen drastischer.

RANDVOORWAARDEN

De sombere vooruitzichten voor de jaren tachtig spreken voor zich:

Externe omstandigheden. De groei van de wereldhandel vertoont grote conjunctu-rele schommelingen. De gevolgen van de ene prijsgolf op de wereldgrondstoffenmarkt zijn nog niet door de nationale economieën verwerkt of volgende prijsverhogingen kondigen zich alweer aan.

Alleen door stabiele internationale verhoudingen, niet in de laatste plaats op financieel terrein konden de recessieve tendenties beperkt blijven.

Aardgas. Door het teruglopen van de aardgasopbrengsten op middellange termijn, zullen we ruimte moeten scheppen om nieuwe exportprodukten danwel importvervangende produkten te ontwikkelen.

De opbouw van onze kapitaalvoorraad is van dien aard, dat de komende jaren noodza-

kelijke vervangingsinvesteringen de ruimte bedreigen van de ten behoeve van de werkgelegenheid zo noodzakelijke uitbreidingsinvesteringen.

- Het functioneren van onze arbeidsmarkt, en daar draait bijna alles om, is bijzonder slecht.

ARBEID

Grote overschotten gaan gepaard met grote tekorten op verschillende deelmarkten.

De verdelingsproblematiek op de arbeidsmarkt zal in de jaren tachtig een steeds grotere rol gaan spelen en zal misschien zelfs als maatschappelijk probleem de inkomensverdelingsproblematiek gaan overtreffen.

De bewustwording en de nieuwe verlangens die zich op het terrein van de arbeid manifesteren - en ik denk hier aan alle mogelijke dimensies zoals vrije tijd, deeltijd, pensioen, in dienstbetrekking, als zelfstandige, huishoudelijk werk, opleiding en vorming, vrijwilligerswerk en dienstplicht - zullen het kwantitatieve probleem van een tekort aan arbeidsplaatsen eerder moeilijker dan gemakkelijker oplosbaar maken. Ook op dit terrein gaan economische doelmatigheid en rechtvaardigheid beslist niet hand in hand.

Deze randvoorwaarden voor de jaren tachtig overziend zullen de politici toch wel met geheel andere maatregelen moeten komen dan het procentuele gekissebis over minder meer, over een illusoir koopkracht-begrip of over enkele miljoenen meer in de WIR pot of over enkele duizenden arbeidsplaatsen extra.

DÉMASQUÉ

Het volledige démasqué van het economisch beleid bracht dit jaar ook het besluitvormingskader in het centrum van de discussie. Van der Doel en Stevers konden hun gelijk als nooit tevoren binnenhalen. Drs. Meys riep bijna wanhopig op zijn gastcollege uit: "Er moeten andere politici komen of de politiek moet veranderen."

De ombuigingsplannen van dit kabinet zijn wat de doelstelling betreft gestoten op de institutionele grenzen van het besluitvormingsproces. De instrumenten die een Minister van Financiën op z&ak heeft leggen het af tegen de krachten van de politieke besluitvorming.

Enkele wijzigingen in de macro-economische verkenningen in de afgelopen zomer waren genoeg om de ministers in staat te stellen de begrotingsvoorbereiding in de soep te laten lopen.

Hierdoor ondermeer kon de generaal afweging tussen collectieve sectorgroei en groei der marktsector in deze begroting niet plaats vinden.

Touwtrekkerij om nog zoveel mogelijk deelbelangen binnen te halen was het resultaat.

Vakdepartementen trachten de omzet van hun eigen winkel veilig te stellen.

De Minister van Sociale Zaken tracht koopkrachthandhaving en onderhandelingsruimte voor de vakbeweging te vergaren. De Minister van Economische Zaken tracht tegenwoordig zijn potjes voor de heren ondernemers gevuld te krijgen.

Een ieder het zijne, dat lijkt redelijk. Er is er één die het onderspit delft, dat is die arme Minister van Financiën. Maar met hem ook de hoofd doelstelling van het sociaal-economisch beleid, de generaal afweging van markt- en collectieve sector-groei.

Dat is het kardinale vraagstuk, zowel voor een kabinet van rechtse als van linkse signatuur voor de jaren tachtig.

aard waterbolk

KONGRES VROUW EN ARBEID

Op zaterdag 20 oktober vond in de Jaarbeurs in Utrecht een kongresdag 'Vrouw en Arbeid' plaats. Doel van dit kongres was te komen tot een inventarisatie van de problemen waarmee vrouwen m.b.t. betaalde arbeid en huishoudelijk werk te maken hebben, en naar aanleiding daarvan d.m.v. op te richten werkgroepen etc. oplossingen voor deze problemen aan te dragen. Er waren diverse inleidsters aanwezig en na iedere inleiding werd er met de zaal gediscussieerd. Helaas was hiervoor iedere keer slechts een kwartier uitgetrokken. Gevolg was dat het kongres nogal uitliep, de meeste vrouwen die bij de mikrofoon konden komen hadden heel wat te spuien. De voorzitter moest dan ook herhaaldelijk de vragenstellers kappen, soms op nogal onvriendelijke toon, of zelfs door het gewoon uitschakelen van de betreffende mikrofoon.

De opening werd verricht door mevr. Kraayeveld, staatssecretaris van emancipatie-zaken, die de laatste tijd nogal wat kritiek vanuit de vrouwenbeweging te verduren heeft gehad. De zaal was, waarschijnlijk vanwege het vroege tijdstip (aanvang 9 uur) nog wat slaperig, zodat de staatssecretaris en deze keer nog genadig afkwam.

pais

Na het openingswoord las de voorzitter een telegram voor van ene Pais, die als ik 't me goed herinner (ook ik had nog een duffe kop) schreef dat hij ons veel sukses toewenste, het jammer vond niet lijfelijk aanwezig te kunnen zijn en verder al tijd geïnteresseerd was en is in wat de vrouwenbeweging allemaal aan activiteiten ontplooit. U raadt het al: luid boe-geroep was zijn deel. Maar niet helemaal terecht, tenminste niet wat betreft het thema vrouw-arbeid. Want het ministerie van O&W stelt, sinds Pais daar rondstruikt in advertenties altijd 'man of vrouw gevraagd' en regelmatig worden vrouwen nadrukkelijk verzocht te solliciteren. Dat moeten we Pais dus nageven.

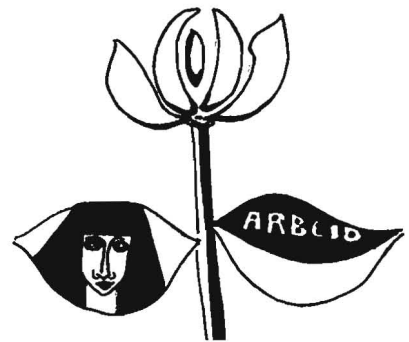
freaks

Aan het woord kwam daarna Christine Delphy, een franse sociologe, die haar inleiding in het engels zou houden. Ik vreesde al het ergste, daar een frans iemand die engels gaat pra-

ten in de meeste gevallen aan pure taalverkrachting doet en tevens onverstaanbaar is. Het viel 100% mee. Zij deed ons uit de doeken hoe het eigenlijk komt, dat gehuwde vrouwen of niet buitenshuis werken of dat wel doen, maar de huishouding en bij blijven doen. Voer voor sociologen dus. Het komt in het kort hierop neer, dat vrouwen op een gegeven moment een keuze moeten maken tussen huwelijk en carrière (een woord trouwens, dat de vrouwenbeweging zeer tegenstaat; het is te mannelijk en bovendien zouden mannen zich ook eens wat minder op hun carrière moeten richten). Die keuze wordt er één tussen 'vrouw' en 'niet-vrouw' (freaks, of outcasts zoals mevr. Delphy ze noemde), want de maatschappij is 'build on couples, en iedereen die daar niet aan meedoet is raar of zielig. Dit geldt meer voor vrouwen dan voor mannen: ongetrouwde oudere vrouwen zijn 'overgebleven', ongehuwde mannen worden interessant. Het huwelijk is dus sociaal noodzakelijk om als normaal beschouwd te worden; en niet te vergeten ekonomies hard nodig om boven een bestaansminimum te komen (vrouwen verdienen in het algemeen weinig, omdat zij in een lagere ekonomiese orde terecht komen dan mannen).

slaafje

Dat veel vrouwen de keuze maken om als zij gehuwd zijn toch buitenshuis te gaan werken, komt omdat het de vrouw enige mate van zelfstandigheid geeft, zij is financieel gezien minder afhankelijk van haar

man. Geen erg prettige keuze overigens, want naast die baan blijft de vrouw de zorg voor het huishouden dragen. Zelfs in landen waar 90% van de vrouwen buitenshuis werkt (bv. de USSR) wordt het huishoudelijk werk door vrouwen gedaan. Zo werken veel buitenshuis werkende vrouwen geen 40, maar 90 uur per week; in plaats van sloofje een slaafje dus. Volgens Delphy ligt het probleem dan ook niet zozeer op de arbeidsmarkt, maar thuis, in het huwelijk.

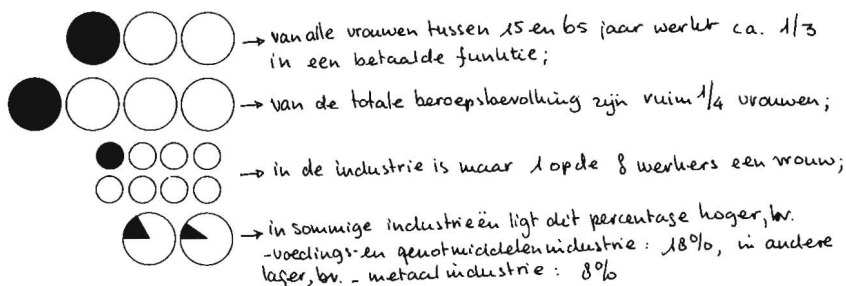
energie

Een volgende spreekster was Dr. Hilde Verwey-Jonker, een 71-jarige vrouw die jarenlang kroonlid was van de SER. Zij gaf o.a. een prognose van de invloed die toekomstige ontwikkelingen kunnen hebben op de arbeid van vrouwen. Ten eerste zal de invoering van de chips minder werk betekenen en dan vooral voor vrouwen, die veelal werkzaam zijn in de administratie, bij banken en verzekeringsmaatschappijen. Alwaar het automatiseringsmonster extra hard zal toeslaan. Verder breng een energiekrisis zeker meer werk voor huisvrouwen. Al die (m.i. overbodige, maar wie ben ik met een huishouden zonder kinderen) elektrische apparatuur zullen we dan minder kunnen gaan gebruiken. Mevr. Verwey merkte nog op, dat zij van haar energiebewuste kinderen geen afwasmachine mag gebruiken: "Ik ben natuurlijk geëmancepeerd genoeg om dat ding toch aan te zetten".

techniek

Zij komt tot de konklusie, dat meisjes meer een (techniese) beroepsopleiding zullen moeten volgen om uit die traditionele vrouwenberoepen te kunnen stappen. De laatste cijfers van het CBS wijzen uit, dat er een toename is van het aantal vrouwen werkzaam in de bouw. Ze vraagt zich wel af, of dit echt metselaars, timmervrouwen e.d. zijn of dat de bouwbedrijven gewoon meer sekretaresses nodig hadden.

In Nederland werken ca. 1.2 miljoen vrouwen in loondienst.

Een tegenovergesteld verschijnsel doet zich voor in de verpleging, waar steeds meer mannen werkzaam zijn. Emancipatie van het ziekenhuiswezen, zou je zeggen. Zo niet mevr. Verwey, die denkt dat de toename van verplegers te wijten is aan het feit, dat er steeds meer technieks apparatuur boven ons bed komt te hangen (dus leuk voor mannen om mee te spelen) en de betere salariering, zodat het ook voor mannen een aantrekkelijk beroep wordt.

In ieder geval zullen meisjes aangemoedigd moeten worden een (ev. technies) vak te leren en het zo mogelijk een tijdlang uit te oefenen. En jongens om gezinsverantwoordelijkheid (in de zin van huishoudelijk) te dragen.

managers

Hedy d'Ancona en Caroline Quispel gingen in op het aspect van vrouwen in leidinggevende functies en de barrières die de 'karrière-vrouw' vanuit de organisatie ontmoet.

Maar dat niet alleen, volgens hen is de vrouw bij het karrière maken in het nadeel ook door fouten die zij zelf maakt. In veel gevallen vraagt en krijgt zij geen steun bij haar karrière. Dit in tegenstelling tot vrouwen in de Verenigde Staten waar de 'mentor' (dat is iemand met relaties, die jou helpt omhoog te klimmen) heel gewoon is. Vrouwen in hogere kaderfuncties hebben daar eigen 'netwerken' en groepen waar mentoren uitgewisseld en contacten gelegd kunnen worden. In de V.S. zijn vrouwelijke managers een iets meer voorkomend verschijnsel dan in de E.G., 6% tegen nauwelijks 1% (Nederland 0,4%) van de vrouwe-

lijke beroepsbevolking heeft een leidinggevende functie. Verder maken vrouwen geen volledig gebruik van alle mogelijkheden die binnen de maatschappij bestaan om informatie te verkrijgen en contacten te leggen. Bekend is het feit dat bv. in Den Haag meer in de kroeg (bistro, zo u wilt) beslist wordt dan in de Kamer zelf. Zo gaat het ook in het bedrijfsleven: borrelpraat levert vaak meer op dan alleen flauwe bakken. En vrouwen gaan die kroeg niet in, golven nauwelijks en gaan niet naar een club of sociëteit. Dus missen zij een hoop van wat er allemaal aan een beslissing aan gekonkelefoes vooraf gaat. Vaak ook weten zij niet, dat je zelf om opslag of promotie moet vragen, en je niet door alleen maar achter je buro goed werk te verrichten in de hoogste regionen terecht komt. Kenmerkend voor deze vrouwen is dus een te passieve houding.

erotiek

Hedy d'Ancona had het nog over het erotische aspect bij karrière maken; vrouwen schakelen dit vaak helemaal uit, onder het mom van 'dat mag niet meetellen, ik wil gewaardeerd worden om wat ik doe en zeg, en niet omdat ik noe toevallig een lekkere kont heb'. Dit heeft tot gevolg dat vrouwen een deel van

zichzelf onderdrukken en dit leidt vaak tot nogal onnatuurlijke, verkrampte toestanden, niet bevorderlijk voor doorgroming naar boven (nog steeds volgens Hedy d'Ancona).

kritiek

Dit waren wat ik vond de drie belangrijkste inleidingen, de bedoeling is dat door vrouwen uit alle disciplines er van alles mee gedaan wordt. Maar het zal er helaas wel op neer komen, dat alleen vrouwen met een universitaire- of hogere beroepsopleiding aan de gang gaan, terwijl de groep die het meest emancipatie op de arbeidsmarkt nodig heeft (vrouwen met een lagere opleiding, de laagstbetaalden) er niet bij is. Eén van de klachten op het kongres was dan ook: de inleidingen (en inleidsters) zijn te akademies, de gewone vrouw is niet aanwezig, dus wat hebben we er eigenlijk aan? Hedy d'Ancona had haar antwoord klaar: "Als wij het niet doen, gebeurt er helemaal niets". Daar was de zaal het niet zo mee eens, getuige het boe-geroep. Een andere reden van kritiek op de organisatie van het kongres was het feit, dat Shell en Ogem zo 't een ander gefinancierd bleken te hebben: we kregen pennen, bloknotes en natuurlijk de onvermijdelijke folders. En dat terwijl we daar nou juist zaten om diskriminatie van vrouwen door het bedrijfsleven, inclusief Shell en Ogem, tegen te gaan. Ook de vrouwenbeweging moet wel eens een flinke veer laten, dat bleek maar weer.

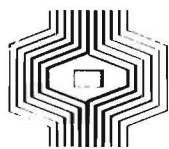
rostra zoekt
MEDEWERKER
REDAKTEUR en

sollicitaties voor deze dynamische en interessante job naar kr. 2167

LIEVER LEUKE MEISJES

Klynveld Kraayenhof & co

ACCOUNTANTS

Wij zijn een internationaal georiënteerd accountantskantoor met vestigingen in binnen- en buitenland.

Op onze kantoren Amsterdam, Arnhem, Deventer, Eindhoven, Groningen, Hengelo, Rotterdam en Utrecht is plaats en toekomst voor

jonge bedrijfseconomen

die registeraccountant willen worden.

In een op dienstverlening ingestelde flexibele organisatie krijgen zij de gelegenheid een brede ervaring op hoog professioneel niveau op te doen.

De sterk gevarieerde controle- en adviesopdrachten worden in veelal kleine teams uitgevoerd. In combinatie met een intensieve begeleiding door werkoverleg, interne opleidingen en vaktechnische ondersteuning vanuit het Directoraat Vaktechniek, biedt dit een reële mogelijkheid snel een interessant vak te leren.

De loopbaanbegeleiding is gericht op interne promotie naar functies op hoog niveau in Nederland en in het buitenland.

Naast vakbekwaamheid in ruime zin kunnen als functie-eisen onder meer genoemd worden: analytische aanleg, communicatief vermogen, representativiteit en spankracht.

Geïnteresseerden verzoeken wij een oriënterend gesprek aan te vragen bij de heer C. Brandenburg, hoofd van onze afdeling Personeelszaken, Prinses Irenestraat 59, Amsterdam, telefoon 020 - 5410541.

Amsterdam Almere Amersfoort Apeldoorn Arnhem Breda Deventer Dordrecht Eindhoven s-Gravenhage Groningen Haarlem Heerlen Hengelo Hoorn Leeuwarden Middelburg Rotterdam Utrecht Zwolle Antwerpen Barcelona Brussel Dusseldorf Hamburg Londen Madrid Parijs Milaan Zug Zürich Bogotá Buenos Aires Caracas Curaçao Jakarta Montevideo New York Paramaribo Rio de Janeiro Salvador Sao Paulo

RONDUITDERAAD

In de fakulteitsraadvergadering van oktober moesten dan eindelijk de onderwijsprogramma's goedgekeurd worden(!). Het opzienbarende was dit jaar dat daarbij niet zozeer over de inhoud gepraat werd, maar juist op de onderwijsvorm werd ingegaan. De fakulteitsraad heeft in het verleden het besluit genomen dat in principe alle kandidaatsvakken in werkgroepen gedoceerd zouden moeten worden. Dit heeft vaak problemen met zich meegebracht, omdat een aantal docenten konsekwent weigerden werkgroepen te gaan verzorgen. Makro-ekonomie kon steeds het terecht excuus opvoeren dat deze vakgroep een tijdelijk personeelstekort had. In het bijzonder gold dit voor het vak IEB, waar één medewerker alle kandidaats en doktoraal kolleges moet verzorgen. In veel mindere mate gold dit ook voor het vak Makro II. Echter binnenkort zal hier het formatietekort opgevuld worden zodat waarschijnlijk al in het tweede semester tot het werkgroepensysteem overgegaan zal kunnen worden.

Een vak waar dit excuus zeker niet voor te verzinnen was, is bedrijfssekon IIB. v.d. Zijpp stelt ook dit jaar weer dat zijn vak net zo goed in hoorkolleges gegeven kan worden, omdat volgens hem deze onderwijsvorm het resultaat van z'n onderwijs niet kan beïnvloeden. Hij is namelijk van mening dat de sommetjes die je voor het tentamen moet beheersen ook wel voor 100 of meer studenten tegelijk, op het bord gemaakt kunnen worden. Het is misschien juist dat iemand die z'n vak verlaagd tot iets als sommetjes maken weinig baat heeft bij werkgroep-onderwijs en net zo efficiënt een hoorcollege kan geven. Je vraagt je echter af of het niet nog beter is hem helemaal geen kollege te laten verzorgen. Het gaat toch om de inhoud van de stof? Sommetjes kunnen daarbij slechts een hulpmiddel en nooit een doel op zich zijn.

Een geheel nieuw punt was dat er eindelijk ook eens ingegaan werd op het functioneren van de bestaande werkgroepen. Maar al te vaak blijkt dat kolleges, dan wel in groepen van ongeveer 30 studenten gegeven worden (het max. toegestane aantal voor werkgroepen is trouwens 25!!), maar dat de docenten die die groep moeten begeleiden vaak toch een hoorcollege af gaan steken. De participatie van studenten is nog steeds schrikbarend laag, dit zeker in vergelijking met een aantal andere faculteiten. Dit probleem mag men niet afdoen met wat soms in docentenkring naar voren wordt gebracht (en sinds kort ook onze studieadviseur), dat studenten apatisch en liever lui zijn. Het bewijs van het tegendeel wordt bijvoorbeeld geleverd door de kandidaats-kolleges Recht, daar blijken deze apatische studenten ineens wel te willen participeren. In dit stukje zal ik niet in kunnen gaan op de vele oorzaken die er aan te wijzen zijn voor deze slechte situatie. Wat mij wel heel belangrijk lijkt is de konstatering dat dit probleem eindelijk de aandacht begint te krijgen die het zeker nodig heeft. Het is dan ook te verwachten dat de studentenfrakties in de propedeuseraad en de kandidaatsraad dit bij de evaluaties zullen gaan betrekken. Een hoorcollege in werkgroepvorm blijft tenslotte een hoorcollege, en dat is nu net wat de faculteit niet wil.

Clarius Lub

korrostrapondentie

In Rostra van oktober schreef Bert van Gelder (uw studieadviseur) een impressie van de introductiedagen 1979. Van het stuk droop voornamelijk de tevredenheid over de-eigen-organisatie, de vermoeidheid vanwege dat organiseren en het plezier dat hij heeft gehad in deze klus, hij kan dan ook nauwelijks wachten tot het zover is dat hij weer mag. Op het eerste gezicht redelijk positief, de organisatie was zeker niet slecht, en over vermoeidheid en enthousiasme wil ik ook niet klagen. Dat wil ik wel over één punt in het artikel: Bert schreef namelijk dat deze generatie eerstejaars gegrepen lijkt te zijn door de "grote apathie".

En hoe sullig we dan wel zijn illustreerde hij met het volgende voorbeeld: Tijdens het programma van de Aktiegroep "Afgestudeerden vertellen over hun beroepspraktijk" werd door een eerstejaars de vraag gesteld hoe de oud-Aktiegroepers stonden tegenover de vernieuwingen in het onderwijs. Hierop werd geantwoord met het volgende (citaat): "Meneer, wij stonden niet tegenover de vernieuwingen, wij vernieuwden het onderwijs zelf!". 1-0 zal je wel denken.

ONNO RÜHL : DE GROTE APATHIE

Dit lijkt inderdaad op het eerste gehoor een ijzersterk antwoord. Maar het lijkt (!) alleen maar zo; kijk maar eens naar de rest van het programma: onze oud-aktiegroepers wisten ons vooral te vertellen, dat het goed mis was met de studie, veel te teoretisch en zo. Ze waarschuwden ons met de verhalen: we zouden er echt niet veel aan hebben, dat hadden zij ook niet namelijk. De redacteur van de Groene Leek het daar niet zo mee eens te zijn, maar hij viel zijn medesprekers niet af en vertelde gewoon niets over zijn beroepspraktijk, hij uitte slechts kritiek op de studiejaren zelf. Hij had er weliswaar wat aan gehad, maar dat was uitsluitend aan zijn eigen positieve instelling te danken. Dat vond hij niet optimaal, blijkbaar is zijn ideaaltype er één van de 100% inaktieve student, die toch een waardevolle studie aangeboden krijgt. Hoe noemen we zoiets ook weer? O ja, apathisch. Nou ja, ze waren in elk geval niet erg tevreden over het onderwijs op de faculteit en voor ons zou het ook wel niet veel worden. Ondanks dat, ze stonden niet tegenover vernieuwingen, nee ze vernieuwden zélf! Bravo, "1-0" dachten we, toen we dat voor het eerst hoorden. Maar bij nadere beschouwing was het een eigen doelpunt: "0-1!" Ik weet niet, wie de vraag gesteld heeft, maar ik vind hem vrij sterk op deze ontevreden vernieuwers te vragen, wat ze van hun eigen ver-

**DE EERSTEJAARS
STEREN DE KOP AL MEER
OP**

nieuwingsvondten, als ze dan nog steeds zo ontevreden zijn. Zij vinden blijkbaar van zichzelf, dat ze tot eigen ontevredenheid vernieuwd! Kom, kom jongens, niet zó bescheiden, het is niet allemaal rottigheid, wat jullie hebben bereikt, jullie hoeven echt niet uit principe alles rottig te vinden. Ik weet wel, dat Bert van

Gelder dat lekker actief vindt staan, maar hij is niet de enige op deze wereld.

Wij bijvoorbeeld, de eerstejaars studenten, wij vinden, dat jullie veel waardevols bereikt hebben. Ja, Bert van Gelder, wij zijn daar zelfs wel tevreden over, ook al hebben wij het dan niet gedaan. En omdat we het zelf neit gedaan hebben, zijn we er ook niet moe van.

de heer a.p. te d.h.

Het lijkt er echter op, dat een zekere heer A.P., die kantoor houdt te D.H. er wel moe van is. En ik verzeker je Bert, jij bent niet de enige enthousiasteling, als de voor ons door onze actieve, ontevreden voor-gangers verworven rechten aangetast worden, zullen wij echt niet tevreden blijven, we zullen zelfs vechten voor het behoud ervan. En ook al roepen wij niet meteen, dat alles waardeloos is, wij zijn niet alleen tevreden, er zijn ook mensen, die moe zijn, niet wij wij echter, zoals ik al zei. Wij hebben net als jij zin in de volgende ronde! Wij moeten ons alleen even een oordeel vormen, voordat we beginnen: het puin is namelijk al geruimd en verfijningen vragen nu eenmaal wat voorbereiding!

Onno Rühl

Tijdschrift voor Politieke Economie

(T I J D S C H R I F T V O O R
P O L I T I E K E E K O N O M I E)

- ' Loonmatiging leidt tot werkgelegenheid'
- ' Overheidssteun haalt onze economie uit het slop'
- ' De kollektieve lasten zijn een belangrijke oorzaak van inflatie en werkloosheid'
- ' Functieverschraling en intensivering van het werk zijn een rechtstreeks gevolg van de technologische ontwikkeling'
- ' De economische wetenschap is waardevrij'

Ziedaar enkele van de uit de gangbare economie voortgekomen wijsheden. In TPE kritiseren ekonomen, politikologen en sociologen van progressieve signatuur éénmaal per kwartaal dergelijke slogans. Deels door het achterhalen van logische inkonsistenties, ongefundeerde uitspraken en ideologische kleuring in die gangbare economie, deels door het leveren van alternatieve analyses met een disciplineoverschrijdend karakter.

Het Tijdschrift voor Politieke Economie wil daarmee expliciet tot steun zijn voor die groeperingen die in ons systeem voortdurend het kind van de rekening zijn. Dat de gedachte achter TPE steeds meer mensen aanspreekt, blijkt uit het nog altijd groeiend abonneebestand.

Diegenen die zich nu óók abonneren, hebben nog voordat ze het weten het dezer dagen verschijnende tiende nummer in de bus. En kunnen dan onder andere lezen wat Ronald Gerritse heeft uitgezocht over overheidssteun aan het bedrijfsleven, wat Tom Flesseman en Willem Martin schrijven over de economische en politieke betekenis van de middenstand en hoe Geert Reuten wetenschappelijke en politieke inhoud geeft aan het begrip politieke economie.

Een jaargang TPE omvat 400 à 500 pagina's en kost f 30,- (voor instellingen f 50,-). Abonnementen via overschrijving op postrek. nr. 3796008 tnv Stichting Politieke Economie, Postbus 40059 te Amsterdam, onder vermelding van de gewenste jaargang. Losse nummers kosten f 10,-.

VAKLUI OP DE TRAM

Ab Broekhuizen (lid OR-Verschure) op forum: De beste vaklui van ons zitten nu op de tram

Eind oktober organiseerde de AktieGroep Economen, de ASVA en Progressief Personeel (PP) een forum op onze Fakulteit. In het forum hadden zitting: ir. R.H. Bosman directeur van de ADM, drs. W. Schoutendorp, ekonoom, en enkele leden van de Ondernemings-Raad van Verschure (onderdeel van IHC). Het forum werd voorgezeten door drs. Ted Neervoort (PP).

Het forum was bedoeld om aan te geven dat de werkgelegenheid bij Verschure (500 personeelsplaatsen) bewaard kan blijven. Dat was ook de opvatting van alle forumleden aan het eind van het forum.

ir. Bosman stelde dat er wel blijvend steun nodig is om de scheepsnieuwbouw draaiende te houden. Sluiting van Verschure zou de Amsterdamse haven geen goed doen, de ene sluiting leidt tot de andere...., nog afgezien van de ontoelaatbare grote menselijke problemen die een sluiting tot gevolg hebben. In Zweden zijn alle werven in staatshanden, waarom in Nederland niet? Door de vele akties en de politieke inbreng is er volgens de heer Bosman in de amsterdamsche haven (bij de ADM) nu bereikt dat de scheepsnieuwbouw blijft bestaan. We hebben een groot investeringsplan van 43 miljoen wat naast de nieuwbouw moet leiden tot het modernste reparatiebedrijf in Europa, met werk voor tenminste 1700 man. De tragedie van Verschure wordt volgens de heer Bosman veroorzaakt door de concentratie; de fusie met IHC.

Schoutendorp gaf ook aan dat de sterke gediversifieerde markt-oriëntatie van Verschure door de concernleiding werd omgezet in een zeer gevaarlijke specialisatie. Volgens Schoutendorp bestonden er bestaan nog de technische mogelijkheden om de werf open te houden. Om dat te realiseren moet druk op de concern-directie en de regering worden uitgeoefend. Net als in andere landen is er een maritiem-plan nodig. Hij schetste dit perspectief tegen de achtergrond van de mondiale scheepsbouwcrisis. Oorzaak van de ellende in Nederland is de export van kapitaal en van activiteiten door het RSV en IHC-concern, met steun van de staat, de verkoop van know how en het beleggen van de vrijgekomen gelden in winstgevendere sectoren. Vooral bij IHC ging dit op een zeer grove manier.

In het artikel hiernaast geven we de praktische ervaringen weer van Ab Broekhuizen, lid van de OndernemingsRaad bij Verschure en de Centrale OndernemingsRaad van IHC.

Je moet je handen in je zak houden, anders zou je ze zeker af en toe gebruiken.... tegen de directie. De manier waarop wij behandeld worden door de directeur en de Raad van Bestuur, het is meer dan schandalig. Alsof je een nummer op je hebt en een wegwerp zakdoek bent.....

Aan het woord is Ab Broekhuizen, lid van de OndernemingsRaad van IHC-Verschure, op een uniek forum georganiseerd op onze fakulteit. Verschure de scheepsnieuwbouwwerf wordt door de concernleiding van IHC met sluiting bedreigd.

te duur

Zeventig jaar bestaat Verschure. In die tijd hebben we alles gebouwd wat op het water kan drijven. Ketels, stoommachines, graan-elevatoren, bruggen, baggermachines, alles.... Sinds de fusie tussen IHC en Verschure is ons dit werk door het concern afgenomen. We hebben hiertegen en tegen de voorgenomen sluiting onafgebroken strijd geleverd, bij de directie, bij de Raad van Bestuur. Nul kregen we op het rekest. Op een order voor vier graan-elevatoren schreef de directie niet in. Als OR zijn we dat zelf uit gaan zoeken. Die dingen konden we best maken. De Raad van Bestuur verbood Verschure om op de order in te schrijven. We zouden te duur zijn. Maar hoe kan je dat nou weten als je niet eens inschrijft..... De order ging uiteindelijk naar een buitenlandse onderneming (Henschler), die de order zelf weer door verkocht aan ..... een Nederlandse firma.

hoog nivo

We zijn als bedrijf nog goedkoper dan IHC-Smit in Rotterdam. Dat blijkt nog weer eens uit het net verschenen rapport. De arbeidsproductiviteit ligt in ons bedrijf op een voor de scheepsnieuwbouw ongekend hoog nivo.

De gemeente raad staat ananiem achter ons. Die wil de zaak graag openhouden en dat zou ook kunnen. Maar de gemeente heeft geen geld.

plan OR

Wij hebben als OR zelf een investeringsplan gemaakt, samen met een aantal ingenieurs van ons bedrijf. Hieruit bleek dat voor de komende periode de werf open kan blijven, mits gesteund door de overheid. Vele avonden en nachten hebben we eraan gewerkt. Om het op tijd bij de diverse heren te krijgen moesten we het zelfs 's-nachts naar diverse plaatsen in Nederland met de auto wegbrengen. Wat was het resultaat? De heren van de Raad van Bestuur wilde het niet eens inkijken, ze lachten ons uit.... en dat terwijl hun eigen rapporten de grootste fouten of leugens bevatten.

Maar alles werd door Economische Zaken goedgekeurd. En als het dan achteraf niet bleek te kloppen kwam er weer een nieuw rapport.

Bij de oprichting van IHC kreeg het concern 76,5 miljoen van de regering, mede om de baggerbouw voor ons bedrijf te behouden. Waar dat geld is gebleven, wij weten het niet. In de OR hebben we hier herhaaldelijk naar gevraagd. De algemene rekenkamer (Den Haag) vertikte het om deze zaak uit te zoeken. Toen zijn we zelf naar Den Haag gegaan. En daardoor is er vorige week toegezegd dat er alsnog bekenen zal worden of een onderzoek mogelijk is.

kapot

Voor ons bedrijf met zijn enorme kennis en vakmanschap waren en zijn er mogelijkheden. Men heeft dat bewust kapot willen maken. Doordat we in concern-verband zijn gaan werken, werd ons geld elders geïnvesteerd, in Brazilië, Ierland en Indonesië. De overheid hielp daar in feite aan mee. Door het voortdurend naar buiten brengen door de Raad van Bestuur dat Verschure gaat sluiten krijgen we nu geen orders meer, terwijl we deze heel goed zouden kunnen uitvoeren daar ben ik van overtuigd.

PdV

Elke afstuderende bedrijfseconoom (m/v) zou dat verhelderende gesprek met Unilever moeten hebben.

Waarbij wij veronderstellen dat u de tijd rijp acht voor brede oriëntatie op financieel-economische functies. De mogelijkheden bij Unilever kunnen we zonder meer aantrekkelijk noemen. Primair door decentralisatie, zodat bij dochtermaatschappijen en op hoofdkantoorafdelingen te kiezen valt uit een verscheidenheid van functies. Daarnaast brengt de ongekeerde diversiteit van "alledaagse" producten, die het Unilever assortiment kenmerkt, een gezonde dosis dynamiek met zich mee die doorwerkt in de bedrijfseconomische functies.

Hoe kunnen we uw eventueel toekomstige functie bij Unilever globaal omschrijven? Als gesitueerd midden in de dagelijkse productie en afzet van een der werkmaatschappijen bijvoorbeeld, waarbij u intensief contact onderhoudt met productie, inkoop en marketing. U ontmoet hier moderne productie-, marketing- en verkooptechnieken en ervaart dat voor beheersing van deze processen in alle geledingen bedrijfs-economische ondersteuning van belang is.

Een bijdrage in formulering en uitvoering van het beleid wordt binnen korte tijd van u verwacht. Overigens blijkt ook Unilevers afdeling Interne Accountantscontrole vaak een interessant platform voor verdere ontplooiing. Met direct al een functie die een controlerende en adviserende taak plezierig integreert. U ontmoet in uw werk enorm gevarieerde Unilever-bedrijven. Dit resulteert niet alleen in een afwisselende job, maar geeft u tevens een waardevol pakket ervaring, door Unilever ook voor toekomstige functies hooglijk gewaardeerd.

Als u uzelf in een beleidsuitvoerende en formulerende sector bij Unilever ziet zitten, periodieke wisseling van functie en standplaats aantrekkelijk vindt en bovendien niet schrikt van een post-doctorale accountancy opleiding, willen wij u graag ontmoeten. Oriënterend en uiteraard geheel vrijblijvend. Een afspraak voor een verhelderend gesprek maakt u met de heer R. Staal. Zijn telefoonnummer is 010 - 644240.

Unilever omvat een indrukwekkend aantal werkmaatschappijen. In 75 landen staan haar medewerkers midden in het dynamische marktgebeuren van alledag. Dit biedt de goede manager hoogst interessante kansen in een veezijdig concern. Indien u behoefte heeft om geïnformeerd te worden over andere mogelijkheden bij Unilever, dan kunt u vanzelfsprekend eveneens contact opnemen. Belt u dan: 010 - 644232.

 Unilever

jonge economen start uw carrière in de accountancy

Wij zijn een groot landelijk accountantskantoor met meerdere vestigingen in het buitenland. De algemene controle- en advieswerkzaamheden worden o.m. ondersteund door een groep accountants die zich hebben gespecialiseerd in de controle van geavanceerde geautomatiseerde administraties.

Mede als gevolg van de regelmatige uitbreiding der werkzaamheden zoeken wij contact met jonge economen, die voornemens zijn de post-doctorale accountantsopleiding te gaan volgen of deze reeds hebben aangevangen en die zich willen bekwalen in de algemene accountantspraktijk. Desgewenst kan na enkele jaren gekozen worden voor een specialisatie op de controle van geautomatiseerde administraties.

Met hen die de uitdaging aandurven tot combinatie van een grondige en gevarieerde praktijkopleiding met interne cursussen naast de universitaire accountantsopleiding zouden wij gaarne in contact komen.

U gelieve daartoe te schrijven aan de heer Drs. J. Koelewijn, Hoofd Sociale Zaken, bij wie u ook telefonisch nadere inlichtingen kunt inwinnen (070-949250), Sir Winston Churchillaan 370, 2285 SJ Rijswijk. Van de definitieve selectie-procedure zal een psychotechnisch onderzoek deel uitmaken.

**MORET
&
LIMPERG**

EVALUATIE OOSTENDORP

De woorden 'evaluatie', 'evalueren' e.d. schijnen in onze moderne maatschappij in welhaast ieders mond bestorven te liggen. Tegenwoordig wil men op allerlei plaatsen en in allerlei situaties de resultaten van het eigen handelen, van andermans handelen en van allerlei andere zaken beoordelen, bespreken en in maatregelen of verbeteringen omzetten. Op zich is het geen slechte zaak, dat iets wat vroeger slechts op de sociale academies gebeurde thans ook op andere plaatsen gemeengoed aan het worden is. Het betekent immers dat men bereid is veranderingen aan te brengen, kritisch te zijn en te willen spreken over een aantal dingen die vroeger onveranderbaar en onbespreekbaar leken. Aan de andere kant is het niet verbazingwekkend, dat er ook hier en daar nogal geschamperd wordt over deze 'evaluatiegolf': het is alleen maar een modeverschijnsel, het kost alleen maar kostbare tijd, het is gewoon ge-ouwehoer, het is zinloos e.d. zijn geluiden, die ook aan onze faculteit te horen zijn. Toch hecht de faculteit er veel waarde aan dat de evaluatie van het onderwijsprogramma systematisch en regelmatig plaats vindt en volgens mij is dat terecht. Hieronder zal ik proberen in het kort aan te geven wat we onder evaluatie van het onderwijs kunnen verstaan, waarom het in mijn ogen nuttig is en hoe het aan onze faculteit zo moeten worden opgezet.

EVALUATIE

Een mogelijke definitie van evaluatie van een stuk onderwijs is:

Het verzamelen van informatie over dat stuk onderwijs met behulp waarvan beslissingen kunnen worden genomen over hoe dat stuk onderwijs de volgende keer moet worden verzorgd.

In deze definitie, ontleend aan een rapport van B. Camstra over evaluatie, bevat een aantal elementen, die wat vaster omlijnd kunnen worden:

1. een stuk onderwijs. Dit kan b.v. een vak zijn, maar ook een gehele studiefase of de studie als geheel. Hierbij moet bedacht worden, dat je zo'n stuk onderwijs wel in zijn context moet bekijken. Vandaar de noodzaak het gehele studieprogramma systematisch en continu te evalueren (en ook de omringende maatschappelijke ontwikkelingen).
2. het kunnen nemen van beslissingen. Dit is ook essentieel. Evaluatie is eigenlijk alleen zinvol als je het richt op het toekomstige onderwijs. Er moeten gerichte bijstellingen plaats kunnen vinden. Evalueren moet je dan ook beperken tot veranderbare dingen. En aspecten, waarover iedereen in het onderwijs tevreden is, kan men ook buiten beschouwing laten.
3. het verzamelen van informatie. Dit kan op velerlei wijzen: enquetes, besprekingscolleges, interviews om er maar eens wat te noemen. Het hangt van de situatie af en van wat je wilt evalueren, welke methode het beste is.

RESULTATEN

Een evaluatie kan verschillende dingen opleveren: in de eerste plaats kan het leiden tot verbeteringen in het onderwijsprogramma (inhoud, vorm, organisatie). Ten tweede kan het erop uitdraaien, dat de publiekelijk beschikbare informatie (zoals b.v. de studiegids) verbeterd wordt. In de derde plaats tenslotte kan de evaluatieprocedure zelf erdoor verbeterd worden.

NOODZAAK

Waarom is het nu ook voor de economische faculteit van zoveel belang, dat er een systematische evaluatie van het onderwijsprogramma komt? In de eerste plaats is het een wettelijke verplichting om als faculteit de bevindingen met het geherprogrammeerde studieprogramma aan de Minister door te geven.

Hans Oostendorp

In de tweede plaats heeft onze universiteit de hele herprogrammeringsprocedure gebruikt om vernieuwing en kwalitatieve verbetering van het onderwijs centraal te stellen. Het College van Bestuur heeft hiertoe een aantal maatregelen getroffen, o.a. het aanstellen van onderwijsadviseurs in de faculteiten en ook het voorstellen van een goede methode van programmeren en evalueren van het onderwijs.

BEHOEFTE

Ook los hiervan is binnen de faculteit de noodzaak tot verbetering van het onderwijsprogramma aanwezig. Bij de herprogrammering (zie het Herstructureringsrapport) is een groot aantal knelpunten in het onderwijs geconstateerd, waarvan de belangrijkste wel de enorme studievertraging is. Ondanks de niveoering van een aantal herzieningen in het kader van deze herprogrammering bestaan deze problemen en knelpunten nog steeds voor een deel.

Dit blijkt ook wel uit de dagelijkse praktijk van het onderwijs aan onze faculteit. Met name in de propedeuse wordt al erg veel aan evaluatie gedaan: regelmatig organiseert men enquetes over het studieprogramma en worden de bestaande problemen in het onderwijs bepraat in de Propedeuseraad. Ook in kandidaats en doctoraal vinden per vak vaak evaluaties plaats, hetzij door middel van enquetes, hetzij door besprekingen van docenten met studenten.

In het algemeen bestaat er blijkbaar behoefte om na te gaan, of het gegeven of gevolgde onderwijs het meest ideale onderwijs is en of het aansluit bij de plannen en verwachtingen van docenten en studenten.

Hans Oostendorp is nu ruim twee jaar aan onze faculteit verbonden. In september 1977 werd hij als zogenaamde herprogrammeringsfunctionaris belast met de feitelijke invoering van de herprogrammeringsvoorstellen van de economische faculteit, zoals die zijn vastgelegd in het Herstructureringsrapport. In 1978 is de nieuwe economiestudie van start gegaan, waarbij een aantal herzieningen in het programma heeft plaatsgevonden, zoals de algemene inleiding, het semestersysteem e.d. Ook is in beginsel een opzet gemaakt voor de evaluatie van de propedeuse.

Per 1 september van dit jaar is Hans Oostendorp in vaste dienst van de faculteit gekomen als onderwijsadviseur. Dit houdt in dat hij de faculteit helpt bij het inrichten van het onderwijsprogramma, bij het verbeteren van het onderwijs, bij het opstellen van adviezen over het onderwijsbeleid etc.

In de praktijk is zijn werk: het adviseren van het faculteitsbestuur over onderwijszaken, het secretariaat van de facultaire Onderwijscommissie, het opzetten en verder uitwerken van een systeem voor de evaluatie van het onderwijs, het verbeteren van de beschrijvingen van de onderwijsprogramma's t.b.v. de studiegids, het doen van onderwijskundig onderzoek in samenwerking met het Centrum voor Onderzoek naar het Wetenschappelijk Onderwijs (COWO) van de UvA. Het laatste is met name gericht op het zoeken naar andere onderwijsvormen en het verbeteren van de bestaande onderwijsvormen. In het komende studiejaar zal met name de evaluatie van het onderwijs, zowel van de propedeutische studie als van de kandidaatsvakken in de semesterblokken, een groot gedeelte van het werk bepalen. Aangezien de uitvoering van de evaluatie, het aandraagen van de informatie en het bespreken van de resultaten voor het grootste deel door studenten en docenten in het onderwijs en in de commissies als Propedeuseraad, Kandidaatsraad en Onderwijscommissie plaats zal vinden, is een informatief artikel over onderwijsevaluatie aan onze faculteit hiernaast afgedrukt.

Nadere informatie over e.e.a. is overigens voor een ieder eenvoudig te verkrijgen door even bij Hans Oostendorp langs te lopen. Hij is te vinden in kamer 2136 of te bellen onder nummer 4136.

OPZET

In het algemeen zal een systematische evaluatieprocedure aan onze faculteit gemakkelijk aansluiting kunnen vinden bij hetgeen er reeds gebeurt. Dit is ook de aard van de opzet, die thans voor de propedeuse in werking zal treden. De propedeuseraad zal hierin centraal staan.

In een volgend artikel hoop ik hierop en op de procedures in de rest van de studie nader te kunnen terugkomen.

Hans Oostendorp

Jonge bedrijfs econoom

Van Dien honoreert uw ambitie in accountancy

Zojuist afgestudeerde of binnenkort afstuderende bedrijfs economen krijgen bij Van Dien + Co. een excellente kans om zich te ontwikkelen tot volwaardige registeraccountants. Met vanzelfsprekend de daaraan verbonden emolumenten.

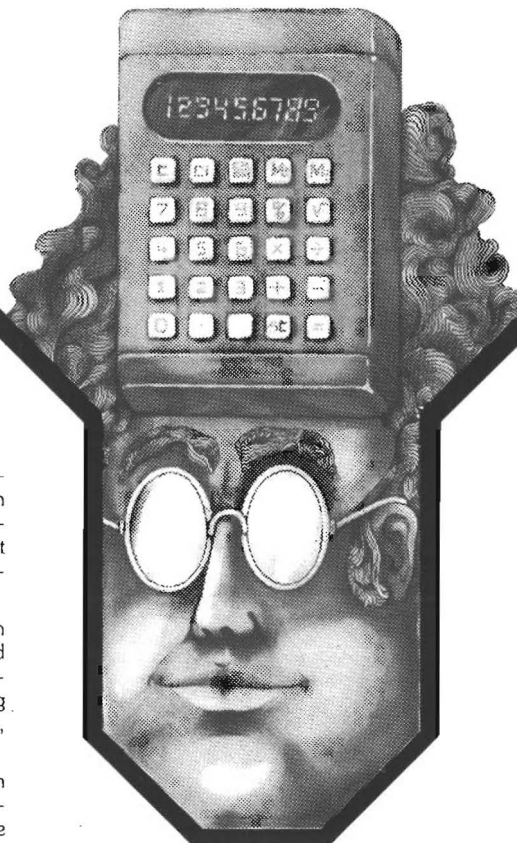
Voor de postdoctorale studie stelt Van Dien u in de gelegenheid om onder werktijd colleges te volgen. Daarnaast worden u mentoren ter beschikking gesteld voor de begeleiding in de aanpak van de praktische vraagstukken, waarmee u als trainee wordt geconfronteerd.

De registeraccountant is per definitie een volstrekt onafhankelijke deskundige op het gebied van de financiële, fiscale en economische bedrijfshuishouding. Hij heeft behalve een aantal controlerende taken ook een adviserende functie, waardoor hij vaak de vertrouwensman wordt van zijn relaties.

Van Dien + Co. telt in haar organisatie 166 registeraccountants, veelal deelnemers in de maatschap. Ook dat is een vooruitzicht voor de geïnteresseerde bedrijfs econoom.

Omdat Van Dien een van de grote Nederlandse accountantskantoren is met eigen vestigingen in het buitenland en lid is van de wereldomvattende groep Deloitte, Haskins & Sells International, zal een aantal opdrachten op internationaal vlak kunnen liggen.

De maatschap heeft naast een uitgebreide controle- en adviespraktijk tevens afzonderlijke afdelingen die organisatie- en belastingadviezen verstrekken.

U kunt uw interesse laten blijken door te schrijven of te bellen naar de heer R.R. Janszen, afdeling personeelszaken. Hij zal u graag uitnodigen voor een persoonlijk oriënterend gesprek.

Van Dien + Co Accountants

Fizeastraat 2 (nabij Amstelstation)
1097 SC Amsterdam
Telefoon 020-91.01.11

Almere Amsterdam Apeldoorn Arnhem Breda Eindhoven
Enschede 's-Gravenhage - Rijswijk Groningen - Haren
Haarlem 's-Hertogenbosch Hoensbroek Hoogeveen Leeuwarden
Lelystad Lochem Maastricht Roosendaal Rotterdam
Tilburg Utrecht Venlo Zaandam Zwolle Antwerpen Brussel
Aruba Curaçao St. Maarten Caracas - Venezuela.

SCHOLINGS-CYCLUS AKTIEGROEP:

Van half oktober tot half december organiseerde de Aktiegroep Economie een scholingscyclus over "alternatieven in de economie". Al snel bleek de belangstelling zo groot dat een tweede groep moest worden geformeerd. Beide groepen kwamen wekelijks 's-avonds bijeen. De scholing was vooral ook georganiseerd met het oog op de eenzijdigheid van de studie op onze fakulteit. Een aantal artikelen behandelen vanuit verschillende visies (marxistische en neo-ricardiaanse) de kritiek op de neo-klassieke theorie. Zo zijn aan de orde geweest: de kritiek op het a-historische karakter bij, en de keuze van een a-sociaal individu als uitgangspunt in de neo-klassieke analyse. Als ook de innerlijke tegenstrijdigheden in die theorie en de marginalistische

uitgangspunten leidend tot een algemeen evenwicht. Ook het in de neo-klassieke theorie eenduidig gelegde verband kapitaalintensiteit winstgevendheid kwam a.d.h.v. de Cambridge-diskussie aan de orde. Daarnaast werden de winstbegrippen die de neo-klassieken hanteren aan een nadere studie onderworpen. Een aantal discussies gingen over de verschillen tussen de neo-ricardianen en de marxisten. Voorts werden ondermeer alternatieve economische theorieën en methoden bediscussieerd. De scholingsmap bevat de volgende artikelen:

The individual as basic unit of analysis, Susan Himmelweit

The concept and origin of profit, Ben Fine

Neo-klassieke economie, neo-ricardianisme, marxisme, Bob Rowthorn. The end of the boom, Gamble en Walton

Alternative perspectives in the Marxist theory of accumulation and crisis, Erik Olin Wright.

Recent developments in Marxist economic theory, Ben Fine

Marxism: science or revolution?

Lucio Coletti.

De scholingsmap is nog verkrijgbaar bij de JEF of de AGE.

PdV

COLUMN: het hooggeleerde plichtsverzuim

Aan de commentaren van de bekende hoogleraren in de economie op de Miljoenennota heb ik mij ook dit jaar weer grondig kunnen ergeren. Men heeft Van Agt scherp aangevallen omdat deze Bestek '81 in feite heeft laten vallen. De collectieve lasten zijn niet gestabiliseerd, zoals Bestek '81 beoogde, maar stegen met 1 procent van het nationale inkomen, precies volgens de gedragslijn die de vroegere minister W.F. Duisenberg als een "linkse norm" had aangeprezen. Een regering, die de collectieve lasten zo uit de hand laat lopen voert het land naar de afgrond, zo luidde het algemene commentaar.

lessen

Deze commentatoren vergeten echter de wijze lessen van Henripman en Klant, volgens wie het niet tot het terrein van de economie als wetenschap behoort om de werkelijkheid te veroordelen op morele gronden. Wie in normatieve termen kritiseert handelt niet als econoom maar als filosoof of, laten we zeggen, als liberale dominee. Een van de nare gevolgen daarvan is dat de meeste economen zozeer bezig zijn met het veroordelen, dat zij geen tijd meer over hebben voor het verklaren.

taak

Want dat is de eigenlijke taak van de economie: het verklaren van de werkelijkheid. De eerste plicht van de commenta-

PROF. V.D. DOEL

toren was geweest te verklaren waarom de collectieve lasten wederom zo sterk zijn gestegen. Maar, met de loffelijke uitzondering van de "Nederlandse Hayek" prof.dr.Th.A. Stevers, heeft niemand deze plicht vervuld.

Dit plichtsverzuim is des te verwonderlijker omdat er tal van theorieën zijn, die kunnen verklaren waarom de opmars van de collectieve sector niet is te stuiten. Ik noem er zes.

1. De neo-marxistische theorie van, bijvoorbeeld, Baran en Sweezy, ziet de collectieve sector als een besteding van de in de particuliere sector gevormde "meerwaarde". Het kapitalistisch systeem kan alleen draaiend worden gehouden wanneer de meerwaarde aldus wordt besteed.

2. De keynesiaanse theorie ziet, in zijn oorspronkelijke vorm, de uitbreiding van de collectieve sector als de enige mogelijkheid om de werkloosheid effectief te bestrijden. Men kan zeggen dat Van Agt impliciet heeft toegegeven dat deze keynesiaanse analyse de juiste was.

3. Economische machtstheorieën verklaren de groei van de publieke sector uit het drijven van een belangengroep, bijvoorbeeld de vierde macht (de ambtenaren) of de vijfde macht (de vakbonden).

4. Economische structuurtheorieën van de politieke besluitvorming gaan ervan uit dat er een defect is in de politieke besluitvorming over collectieve goederen. Hiervan zijn twee varianten in omloop. De variant Hayek-Stevens zoekt het onheil bij de meerderheidsbeslissing en de representatie; de variant Van den Doel wijst de vinger in de richting van het vrijblijvende, niet bindende, overleg.

5. Economische conjunctuurtheorieën van de politieke besluitvorming veronderstellen dat de preferenties van de burgers vlak na de verkiezingen zuiver in de besluitvorming worden verwerkt, maar dat alles vlak vóór de verkiezingen misgaat. De politici kunnen dan de verleiding niet weerstaan een beleid te voeren op de korte baan.

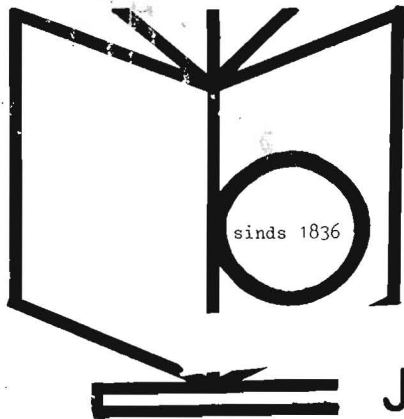
6. Welvaartstheoretische evolutietheorieën (bijvoorbeeld van Tinbergen) verklaren de groei van de collectieve sector uit het simpele feit, dat dit in overeenstemming is met de wensen van de consument. Voor deze simpele stelling is trouwens al heel wat empirisch bewijsmateriaal bijeengebracht.

Naar mijn mening dient het economendeбат niet zozeer te gaan over de vraag of de uitbreiding van de collectieve sector goed of slecht is, maar over de veel belangrijker vraag welke van de zes verklarende theorieën de meest juiste is.

J. van den Doel.

brinkman's

boekhandel

Jodenbreestraat 23 - kamer 2386
Amsterdam - Tel.: 020 - 525 4024

Samenleving en onderzoek

Men bundel artikelen uitgegeven ter gelegenheid van het zeventiende lustrum van de Stichting voor Economisch Onderzoek. Aan de orde komen vraagstukken met betrekking tot het bedrijfsleven, het geldwezen, de consumptie en de economische ontwikkeling.
Bijzondere auteurs: M. Driehuis, M. Brouwer, H. F. de Jong, J. J. Klant, J. G. Lambooy, P. J. Moorbergen en D. Perthel.

Stenfert Kroese, 1979.

ƒ 42,00

Beleid & Marktschaaplij september 1979

Thema-nummer: Van den Doel, Siddré en Driehuis over werkloosheid.
Van den Doel - De werkloosheid als coördinatieprobleem;
M. Siddré - Enkele aantekeningen bij het spanningsveld tussen
schaarste, werk en inkomen;

M. Driehuis - Werkloosheid als object van macro-economisch onderzoek.

Boom, 1979.

ƒ 9,00

E.F. Schumacher - Hoe kleiner hoe beter

Men bundeling van de lezingen die Schumacher in het jaar van zijn dood in Amerika heeft gehouden. Men pleidooi voor kleinschaligheid.

Ambo, 1979.

ƒ 12,50

World development report, 1979

This year's Report pays special attention to issues of structural transformation that are particularly important for the Middle Income developing countries. In dealing with the appropriate policies to be associated with structural changes, it analyzes the processes of industrialization, urbanization, and the sectoral deployment of labor.

The World Bank, 1979.

ƒ 11,00

Socialisme en vakbeweging 2

Jaarboek 1979 voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland.

SUN, 1979.

ƒ 29,00

Jonkhart- Economiewijzer

Actueel, economisch woordenboek. Handzaam formaat.

Wolters-Noordhoff, 1979.

ƒ 10,75

**EKONOMIE
GEOGRAFIE
PLANOLOGIE
SOCIOLOGIE**